

RAPORT Z BADANIA SOCJOLOGICZNEGO

DIAGNOZA STANU DOSTĘPNOŚCI ARCHITEKTONICZNEJ I EDUKACYJNEJ POLSKICH I UKRAIŃSKICH MUZEÓW DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Badanie realizowane w ramach projektu pn. „Muzea bez barier”
Koalicja muzeów polskich i ukraińskich na rzecz profesjonalnej obsługi niepełnosprawnego
zwiedzającego,
dofinansowanego ze środków Programu Współpracy Transgranicznej
Polska – Białoruś – Ukraina 2007-2013

Stalowa Wola 2014

PL-BY-UA
2007-2013

Cross-border Cooperation Programme
Poland - Belarus - Ukraine 2007-2013

Zamawiający:

Muzeum Regionalne w Stalowej Woli

Ul. Sandomierska 1

37-464 Stalowa Wola

Wykonawca:

IPSYLON

PRACOWNIA ANALIZ SPOŁECZNYCH

IPSYLON Iwona Żuk

Krówniki 152

37-700 Przemyśl

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	3
1 OPIS METODOLOGII I PRZEBIEGU BADANIA	4
2 WYNIKI BADANIA	6
2.1 ZAANGAŻOWANIE MUZEÓW W TWORZENIE UŁATWIEŃ DLA GOŚCI NIEPEŁNOSPRAWNYCH	7
2.1.1 Samoocena muzeów w zakresie dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych	7
2.1.2 Stan wiedzy pracowników muzeów na temat obsługi gości niepełnosprawnych	16
2.2 DOSTOSOWANIE MUZEÓW DO POTRZEB GOŚCI Z RÓŻNYMI DYSFUNKCJAMI	22
2.2.1 Dostosowanie muzeów do potrzeb gości niesłyszących i słabosłyszących	22
2.2.2 Dostosowanie muzeów do potrzeb gości niewidomych i słabowidzących	26
2.2.3 Dostosowanie muzeów do potrzeb gości niepełnosprawnych intelektualnie	32
2.2.4 Dostosowanie muzeów do potrzeb gości niepełnosprawnych ruchowo	33
3 PODSUMOWANIE	39
SPIS WYKRESÓW	42
ANEKS – KWESTIONARIUSZ ANKIETY	44

1 OPIS METODOLOGII I PRZEBIEGU BADANIA

Badanie „Diagnoza stanu dostępności architektonicznej i edukacyjnej polskich i ukraińskich muzeów dla osób niepełnosprawnych” zostało zrealizowane w okresie od czerwca do października 2013 roku z inicjatywy Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli.

Głównym celem badania „Diagnoza stanu dostępności architektonicznej i edukacyjnej polskich i ukraińskich muzeów dla osób niepełnosprawnych” jest zbadanie potencjału polskich i ukraińskich muzeów w zakresie dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Cele szczegółowe badania:

- 1) Ocena stopnia fizycznej dostępności polskich i ukraińskich muzeów dla osób niepełnosprawnych.
- 2) Oszacowanie poziomu edukacyjnego dostępności polskich i ukraińskich muzeów do osób niepełnosprawnych.
- 3) Poznanie doświadczeń badanych polskich i ukraińskich muzeów w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych.
- 4) Określenie, czy badani mają wiedzę na temat dostępności muzeów dla osób niepełnosprawnych.
- 5) Ocena gotowości do podjęcia prób (eksperymentów) z programami edukacyjnymi dostępnymi dla osób niepełnosprawnych po zakończeniu realizacji szkoleń (zmiana w zakresie świadomości barier i umiejętności).
- 6) Zbadanie opinii na temat oczekiwań wsparcia merytorycznego dla edukatorów muzealnych.
- 7) Rekomendacje na przyszłość.

Badanie przeprowadzono z wykorzystaniem wystandaryzowanego kwestionariusza ankiety, składającego się z 34 pytań odnoszących się do przyjętej problematyki badawczej. Ankietę rozesłano drogą mailową (a w przypadku braku adresu mailowego – pocztą tradycyjną) do ponad 900 muzeów polskich oraz ponad 550 muzeów ukraińskich. Badanie realizowano w III etapach: w pierwszej połowie czerwca, w pierwszej połowie lipca oraz w pierwszej połowie października, co było podyktowane koniecznością ponawiania zaproszenia do udziału w badaniu, ze względu na małą liczbę muzeów, które odpowiedziały na zaproszenie w pierwszym terminie. W niektórych przypadkach, po trzykrotnym zaproszeniu drogą elektroniczną, kontaktowano się z muzeami telefonicznie, co pozwoliło zwiększyć liczbę wypełnionych ankiet.

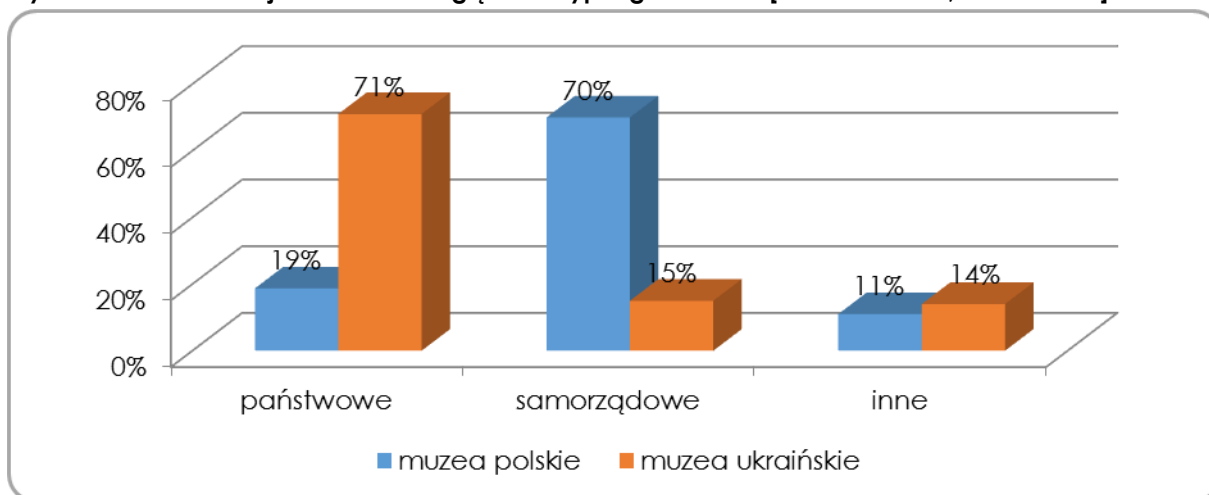
Uzyskane za pośrednictwem ankiety informacje zostały uporządkowane i poddane analizie statystycznej, której wyniki zawiera niniejszy raport. Dodatkowo, dane te zostaną

wykorzystane do utworzenia bazy dostępności muzeów dla osób niepełnosprawnych stanowiącej swoisty przewodnik po polskich i ukraińskich muzeach w zakresie ich dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz oferty skierowanej do tej grupy zwiedzających.

Pomimo starań inicjatorów i realizatorów badania, na prośbę o wypełnienie ankiety odpowiedziały tylko 332 placówki muzealne w tym 219 z Polski (tj. około 24% ogółu muzeów polskich) oraz 113 z Ukrainy (tj. około 20% muzeów ukraińskich). Stosunkowo niewielka liczba muzeów, które zaangażowały się w badanie powoduje ograniczenie reprezentatywności wyników, jednak skala badania jest na tyle duża, iż pozwala uzyskać wartościowy ogląd stanu dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych. Istotny wydaje się także fakt, iż część ankiet odnosi się do kilku oddziałów jednego muzeum, stąd faktyczna liczba placówek objętych badaniem jest większa niż liczba wypełnionych ankiet.

W przypadku objętych badaniem muzeów polskich zdecydowanie przeważają placówki prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego (70%), w przypadku muzeów ukraińskich niemal identyczny odsetek muzeów stanowią placówki państwowe. Muzea prowadzone przez inne podmioty – 11% muzeów polskich i 14% muzeów ukraińskich – to głównie muzea, których organizatorami są osoby prywatne, instytucje naukowe lub organizacje pozarządowe.

Wykres 1 Rodzaj muzeum ze względu na typ organizatora. [N = 219-Polska, 112-Ukraina]

2 WYNIKI BADANIA

W niniejszej części raportu zaprezentowane zostały wyniki badania ankietowego, w formie wykresów z danymi procentowymi oraz opisów stwierdzonych prawidłowości. Raport został podzielony na dwie kluczowe grupy zagadnień. Pierwsza dotyczy kwestii subiektywnej samooceny muzeów w zakresie dostosowania do potrzeb gości niepełnosprawnych, oceny poziomu wiedzy oraz kwalifikacji pracowników w kwestii obsługi osób z różnego typu dysfunkcjami, a także chęci i planów dokonywania zmian w tym zakresie. Druga grupa zagadnień to obiektywny stan dostosowania muzeów do specyficznych potrzeb czterech grup gości:

- osób niesłyszących i słabosłyszących,
- osób niewidomych i słabowidzących,
- osób niepełnosprawnych intelektualnie,
- osób niepełnosprawnych ruchowo.

Ze względu na bardzo nierównomierną liczbę muzeów z poszczególnych kategorii wyróżnionych na podstawie kryterium „typ organizatora” - a tym samym zbyt małą liczebność w poszczególnych kategoriach (uniemożliwiającą procentowanie) - podczas prezentowania danych nie uwzględniano podziału muzeów ze względu na to kryterium, a jedynie na przynależność państwową. Wszystkie wyniki prezentowane są więc osobno dla muzeów polskich i ukraińskich.

Każdorazowo w nagłówku wykresu podawana jest liczba ankiet [N], na podstawie których dokonano obliczenia wartości procentowych przedstawionych na danym wykresie. Liczebności te różnią się dla poszczególnych pytań, gdyż niektóre muzea nie udzieliły odpowiedzi na wszystkie pytania ankiety, lub też niektóre pytania nie dotyczyły wszystkich typów placówek. Każdorazowo procenty wyliczono w stosunku do liczby ankiet z prawidłowo udzielonymi odpowiedziami [N], a nie do ogólnej liczby ankiet wypełnionych w ramach badania.

Ciekawym źródłem informacji wydaje się również porównanie uzyskanych obecnie wyników z wynikami innych badań dotyczących problematyki niepełnosprawnych gości w muzeach. Dostępne są wyniki ankiety realizowanej przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów¹ oraz badania ankietowego realizowanego przez Muzeum Regionalne w Stalowej Woli na przełomie lat 2008 i 2009². Okazuje się jednak, iż porównanie stanu dostępności muzeów dla osób niepełnosprawnych w ewentualne stwierdzenie zaistniałych zmian jest niemal niemożliwa oparciu o wymienione badania. Pierwszym powodem jest fakt

¹ <http://www.nimoz.pl/pl/bazy-danych/baza-dobrych-praktyk/dostepnosc-muzeow-dla-osob-niepelnosprawnych-baza-muzeow>

² Porczyński D., *Gość niepełnosprawny w muzeum – raport z badań*, w: *Gość niepełnosprawny w Muzeum. Materiały poszkoleniowe*, red. Lisek-Lubaś E., Stalowa Wola 2009

bardzo małej reprezentacji muzeów w obu badaniach tj.: 41 w przypadku ankiety NIMOZ oraz 40 w przypadku uprzednich badań Muzeum w Stalowej Woli. Tak mała liczba placówek objętych badaniem powoduje, iż w przypadku pierwszego z badań nie dokonywano żadnej analizy statystycznej, a jedynie zaprezentowano informacje z poszczególnych muzeów, w przypadku drugiego – posługiwano się jedynie liczebnościami. Drugim utrudnieniem w porównaniu uzyskanych wyników jest znacznie mniejsza szczegółowość poprzednich badań w stosunku do treści ankiety, której wyników dotyczy niniejszy raport. Trzecim istotnym faktem jest brak wcześniejszych badań dotyczących sytuacji w muzeach na obszarze Ukrainy, uniemożliwiający jakiegokolwiek porównania a tej kwestii.

Pomimo znaczących ograniczeń, w sytuacjach, w których odniesienie uzyskanych wyników do analiz z lat ubiegłych okazało się możliwe, zamieszczano komentarze przy konkretnych zagadnieniach.

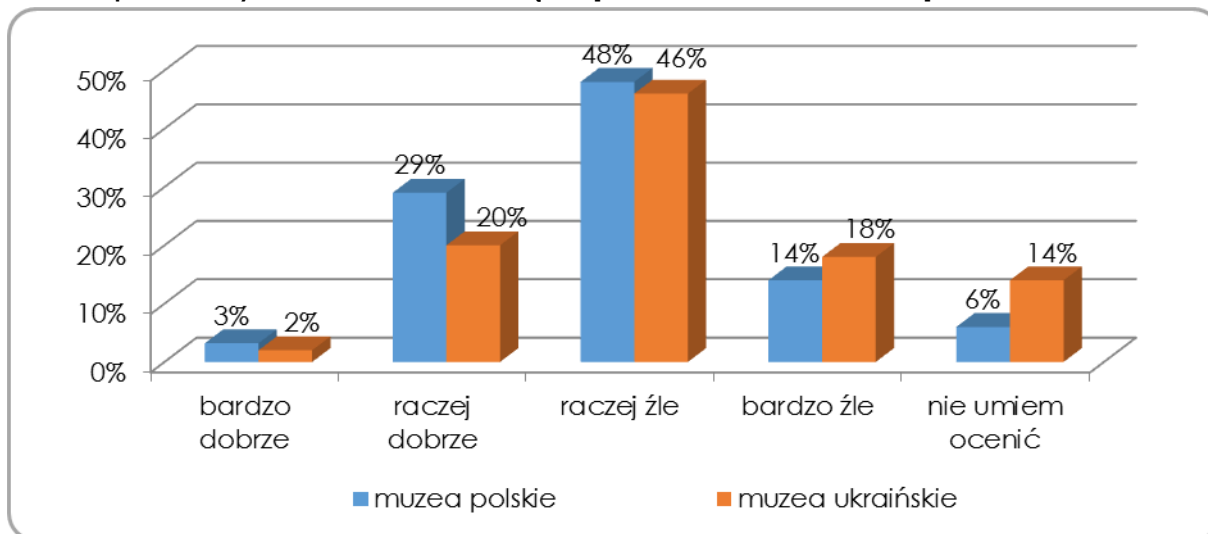
2.1 ZAANGAŻOWANIE MUZEÓW W TWORZENIE UŁATWIEŃ DLA GOŚCI NIEPEŁNOSPRAWNYCH

2.1.1 Samoocena muzeów w zakresie dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych

Przedstawiciele muzeów, którzy zgodzili się wziąć udział w ankiecie zostali poproszeni o dokonanie oceny poziomu dostosowania ich muzeum do potrzeb osób z różnym rodzajem niepełnosprawności, czyli innymi słowy o ocenę możliwości korzystania z oferty ich muzeum przez osoby niepełnosprawne. Uzyskane wyniki ukazują dwie istotne tendencje. Po pierwsze, oceny umiarkowanie negatywne i umiarkowanie pozytywne są znacznie częstsze niż oceny zdecydowane. Po drugie, we wszystkich analizowanych aspektach przedstawiciele muzeów ukraińskich oceniają swój poziom dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych gorzej od przedstawicieli muzeów polskich.

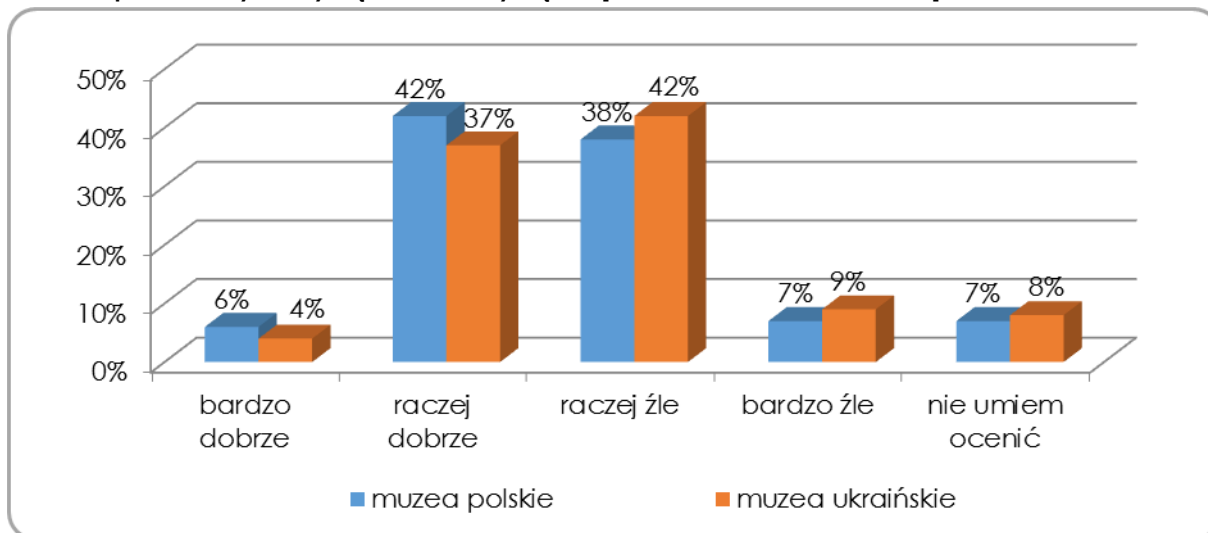
W odniesieniu do możliwości korzystania z oferty muzeum przez osoby niewidome i słabowidzące niemal połowa muzeów polskich, jak i ukraińskich, wystawiła sobie ocenę umiarkowanie negatywną („raczej źle”). Oceny bardzo dobre przyznało sobie zaledwie 3% muzeów polskich i 2% muzeów ukraińskich, oceny raczej dobre – 29% muzeów polskich i 20% muzeów ukraińskich. Przedstawiciele muzeów ukraińskich częściej oceniali możliwość korzystania z oferty własnego muzeum bardzo źle, jednocześnie dwukrotnie częściej niż przedstawiciele muzeów polskich deklarowali brak umiejętności oceny stopnia swojego dostosowania do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących, co może być konsekwencją mniejszej wiedzy na temat tych potrzeb i możliwych sposobów odpowiadania na nie.

Wykres 2 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i) ocenia możliwość korzystania z oferty muzeum przez osoby niewidome i słabowidzące? [N = 216-Polska, 113-Ukraina]

Pozytywniej przedstawiciele muzeów oceniali możliwość korzystania z oferty swoich placówek przez osoby niesłyszące i słabosłyszące. Przedstawiciele blisko 40% muzeów polskich jak i ukraińskich oceniają dostosowanie placówek w sposób raczej dobry, porównywalna liczba w sposób raczej zły. Oceny pozytywne wystawiło łącznie 48% muzeów polskich oraz 41% ukraińskich. Oceny negatywne – 45% muzeów polskich i 51% ukraińskich.

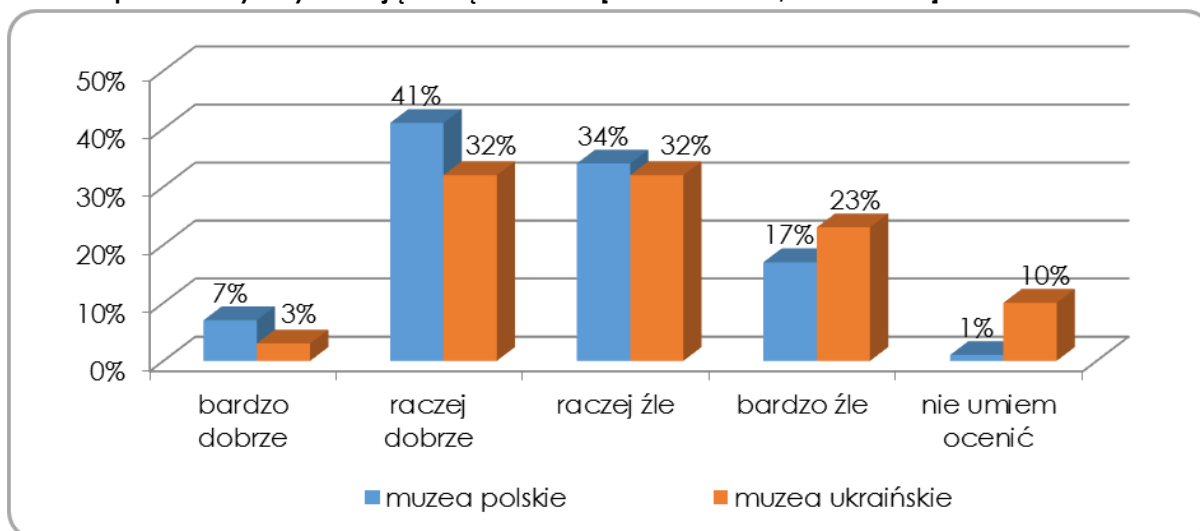
Wykres 3 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i) ocenia możliwość korzystania z oferty muzeum przez osoby niesłyszące i słabosłyszące? [N = 214-Polska, 112-Ukraina]

Kolejna ocena dokonana przez przedstawicieli instytucji muzealnych odnosiła się do możliwości korzystania z oferty muzeum przez osoby z niepełnosprawnością ruchową. Należy zwrócić uwagę, iż niemal co szóste muzeum polskie i co czwarte muzeum ukraińskie objęte badaniem ankietowym nie jest w ogóle dostosowane do potrzeb osób z dysfunkcją narządu

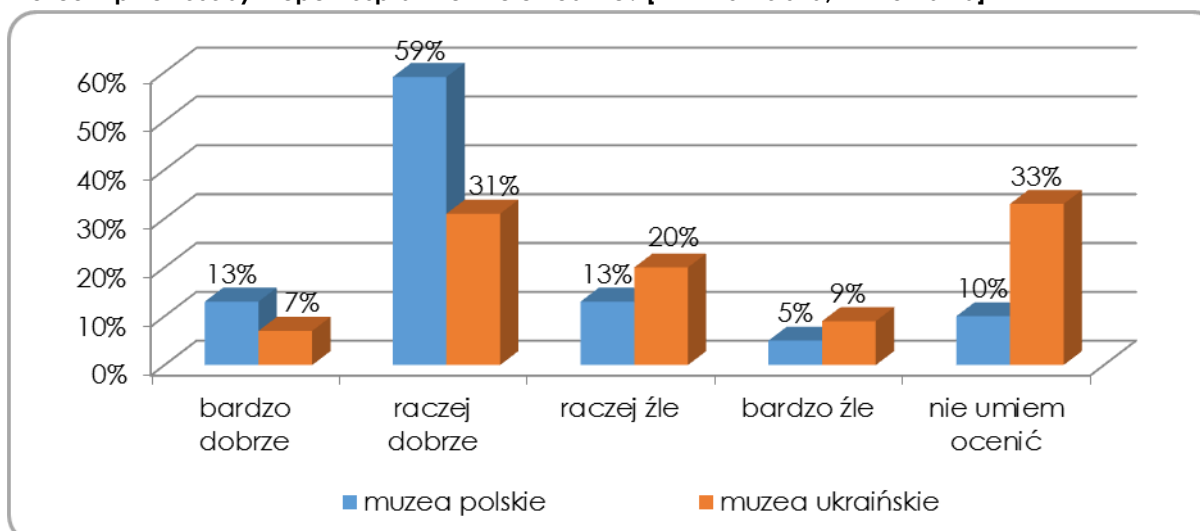
ruchu, o czym świadczy przyznanie ocen bardzo złych. Oceny pozytywne wystawiła sobie niemal połowa placówek polskich, z czego 7% stanowiły oceny bardzo dobre. W przypadku muzeów ukraińskich oceny pozytywne to łącznie 35% wszystkich odpowiedzi, w tym 3% to oceny zdecydowanie pozytywne.

Wykres 4 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i) ocenia możliwość korzystania z oferty muzeum przez osoby z dysfunkcją narządu ruchu? [N = 212-Polska, 111-Ukraina]

W odniesieniu do oferty muzealnej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie widoczne jest największe zróżnicowanie sytuacji w muzeach polskich i ukraińskich. Co trzecie muzeum ukraińskie nie potrafiło w ogóle ocenić możliwości obsługiwanie osób niepełnosprawnych intelektualnie. Pozytywnie sytuację we własnym muzeum ocenili w tym zakresie przedstawiciele 72% muzeów polskich (w tym 13% zdecydowanie dobrze) i 38% muzeów ukraińskich (w tym 7% zdecydowanie dobrze).

Wykres 5 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i) ocenia możliwość korzystania z oferty muzeum przez osoby niepełnosprawne intelektualnie? [N = 215-Polska, 111-Ukraina]

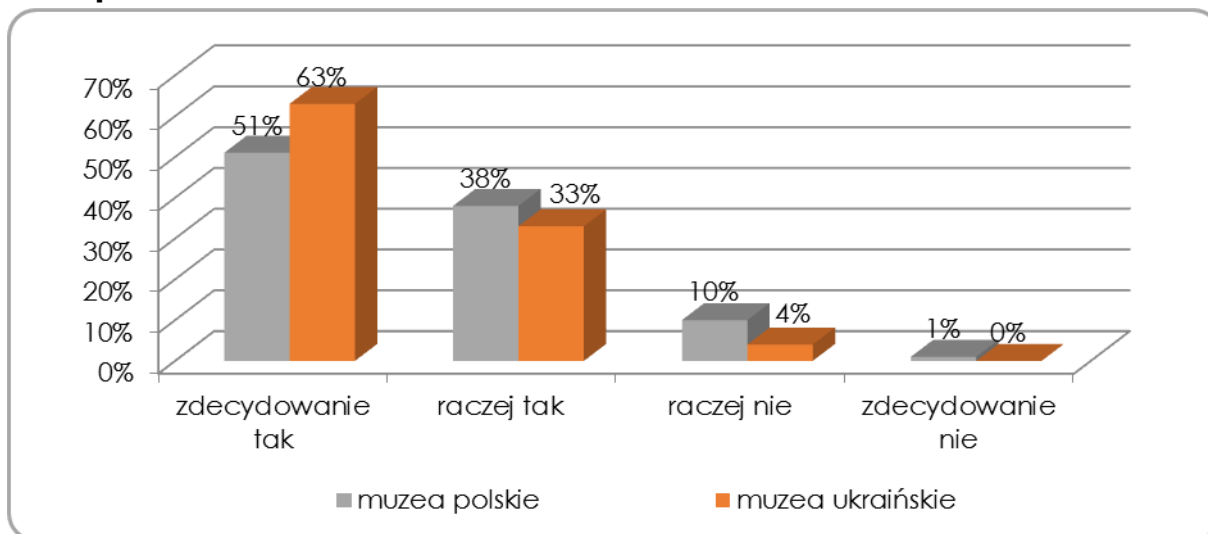

Przedstawiciele muzeów zapytano także o to, w jaki sposób docierają ze swoją ofertą do osób niepełnosprawnych. Połowa uczestniczących w badaniu **muzeów polskich** nie kieruje żadnej specjalnej oferty do osób niepełnosprawnych, gdyż ich placówka jest słabo przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych lub nie widzą potrzeby kontaktowania się z osobami niepełnosprawnymi w sposób inny, niż przez ogólną reklamę muzeum. Wśród muzeów polskich, które zadeklarowały specjalne kanały informacyjne skierowane do osób niepełnosprawnych, zdecydowanie dominowały te, które kierują swoją ofertę bezpośrednio do osób, organizacji i instytucji zajmujących się osobami niepełnosprawnymi (terapeuci, nauczyciele, szkoły specjalne, ośrodki szkolno-wychowawcze, warsztaty terapii zajęciowej, lokalne stowarzyszenia, domy pomocy społecznej, szpitale itp.). Z takiej formy promocji korzysta 37% ogółu objętych badaniem muzeów. W drugiej kolejności wskazywano na wykorzystanie własnej strony internetowej oraz portali społecznościowych (28%). Popularną formą promocji są także ulotki, foldery i plakaty (9%) - zwykle z ogólną ofertą muzeum, w której specjalnie oznaczona jest oferta dla osób niepełnosprawnych - oraz media (radio, telewizja, prasa), głównie o charakterze lokalnym (12%).

W przypadku 15% **muzeów ukraińskich** zadeklarowano kierowanie oferty muzeum bezpośrednio do organizacji i instytucji zajmujących się osobami niepełnosprawnymi – jest to najczęściej wskazywana forma propagowania oferty dla osób z różnymi dysfunkcjami i przybiera zwykle formę długotrwałej współpracy pomiędzy muzeum a określoną organizacją/szkołą/instytucją. W drugiej kolejności placówki ukraińskie wskazywały na korzystanie z przekazów medialnych, tj. zamieszczania informacji i reklam w prasie, telewizji i radio (11% ogółu muzeów objętych badaniem), niewiele mniejszy odsetek publikuje tego typu informacje na własnej stronie internetowej (10%). Wykorzystanie w celach promocyjnych portali społecznościowych oraz ulotek, folderów i plakatów jest w przypadku muzeów ukraińskich znacznie mniej popularne niż w przypadku muzeów polskich (poniżej 4% placówek).

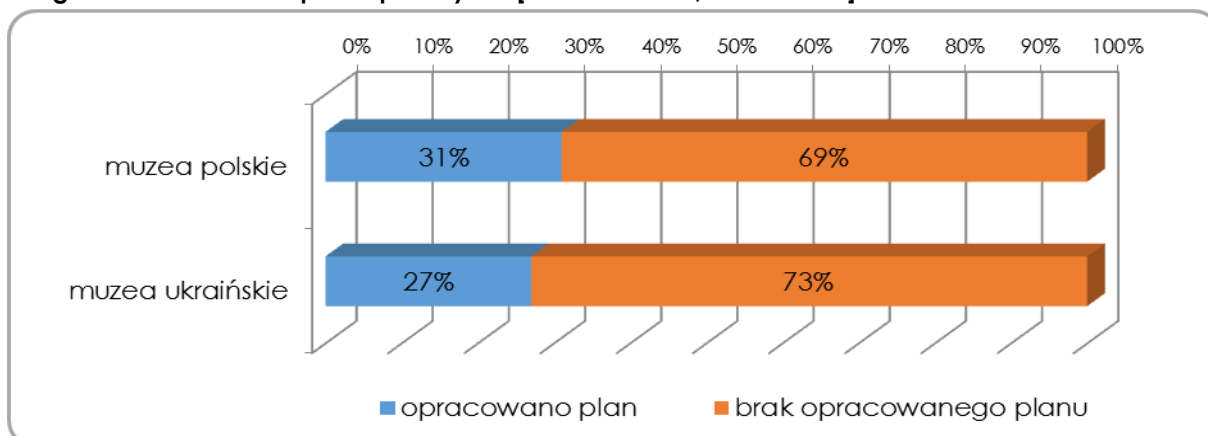
Nie do końca pozytywny obraz możliwości korzystania z oferty muzeów przez osoby niepełnosprawne, wyłaniający się z ocen formułowanych samodzielnie przez przedstawicieli tych muzeów, przekłada się na częste dostrzeganie potrzeby wprowadzenia zmian w zakresie dostępności muzeów dla osób z różnymi dysfunkcjami. Pracownicy połowy muzeów polskich i 63% muzeów ukraińskich zdecydowanie dostrzegają potrzebę wprowadzenia zmian w prowadzonych przez siebie placówkach. Łącznie potrzebę zmian zadeklarowało 89% muzeów polskich i 96% muzeów ukraińskich.

Wykres 6 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy dostrzegają Państwo potrzebę wprowadzenia zmian w zakresie dostępności Państwa muzeum dla osób niepełnosprawnych? [N = 214-Polska, 112-Ukraina]

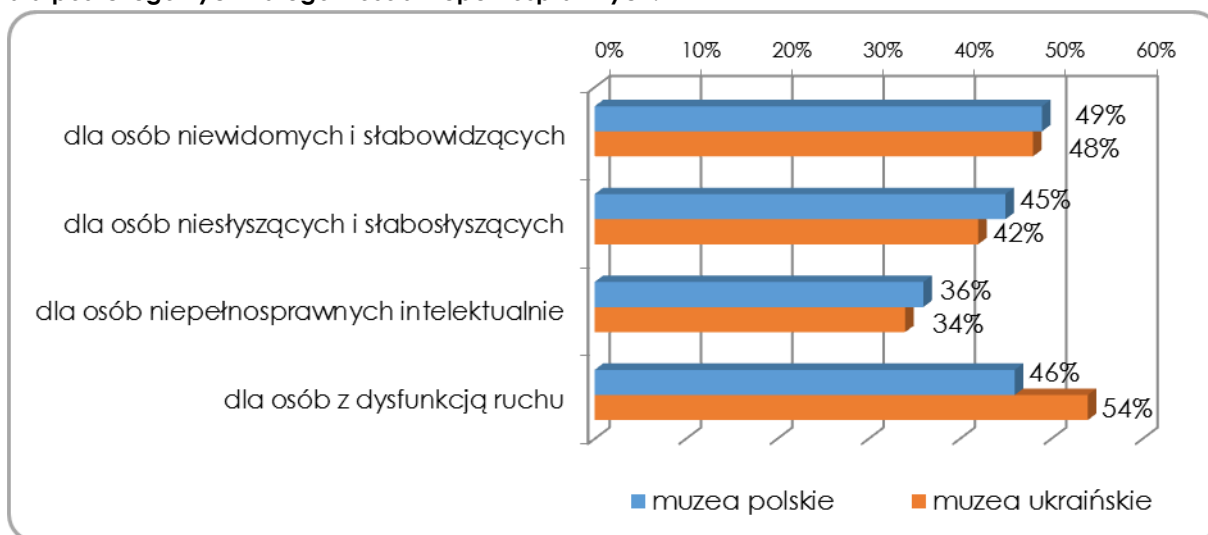
Jednym z przejawów dbałości o dostępność muzeów dla osób z różnymi rodzajami dysfunkcji jest dokonywanie przez pracowników muzeów analizy dostępności placówki dla osób niepełnosprawnych i opracowanie planu wdrażania udogodnień i usuwania barier w dostępie osób niepełnosprawnych do oferty muzeum. Utworzenie tego typu planu pozwala uporządkować działania, rozłożyć je w czasie a także bardziej skutecznie pozyskiwać środki na planowane zmiany. W ramach zrealizowanego badania zapytano przedstawicieli muzeów o to, czy w ich placówce opracowano plan/harmonogram poprawy dostępności muzeum dla osób niepełnosprawnych. Uzyskane odpowiedzi są dość zbliżone dla muzeów polskich i ukraińskich. Plany istnieją w 31% muzeów polskich i 27% muzeów ukraińskich, co oznacza, iż rzadziej niż co trzecie muzeum podjęło próbę zaplanowania i usystematyzowania działań nakierowanych na zwiększenie dostępności dla osób niepełnosprawnych.

Wykres 7 Czy w muzeum opracowano plan/harmonogram usuwania barier oraz wprowadzania udogodnień dla osób niepełnosprawnych? [N = 210-Polska, 111-Ukraina]

Mając świadomość, iż muzea nie zawsze oceniają swoje dostosowanie do potrzeb osób z różnego typu dysfunkcjami w sposób pozytywny i chcą wprowadzać zmiany w tym zakresie, warto przyrzeć się szczegółowym planom wprowadzania udogodnień i eliminowania barier, jakie sformułowano w muzeach na okres najbliższych czterech lat. Muzea ukraińskie najczęściej deklarowały plany wprowadzania udogodnień dla osób niepełnosprawnych ruchowo (54% muzeów) oraz niewidomych i słabowidzących (48% muzeów). Te dwie kategorie były wymieniane najczęściej także w muzeach polskich, przy czym częściej plany dotyczyły wprowadzenia udogodnień dla niewidomych (49% muzeów) niż dla niepełnosprawnych ruchowo (46%). Najmniejszy odsetek objętych badaniem muzeów (ok. 1/3) planuje wprowadzanie udogodnień dla osób niepełnosprawnych intelektualnie.

Wykres 8 Odsetek muzeów, które w ciągu najbliższych 4 lat planują wprowadzać udogodnienia dla poszczególnych kategorii osób niepełnosprawnych.

Osoby, które deklarowały plany wprowadzenia udogodnień w muzeum zostały poproszone o ich wymienienie, natomiast osoby, które deklarowały brak planów, poproszono o podanie powodów takiego stanu. Pytania te zostały zadane ankietowanym w formie otwartej aby nie narzucać żadnych odpowiedzi i uchwycić możliwie szerokie spektrum pomysłów na zmiany oraz przyczyn braku planowanych zmian. Wyniki zostały uporządkowane w kategorie i opisane poniżej.

Wśród najczęściej deklarowanych planów zmian mających na celu **poprawę komfortu zwiedzania muzeów polskich przez osoby niewidome i słabowidzące** wymieniano wprowadzenie audiodeskrypcji i audioprzewodników. Takie rozwiązanie wskazała niemal połowa placówek planujących dokonanie jakichkolwiek zmian. W drugiej kolejności przedstawiciele muzeów wspominali o potrzebie przygotowania podpisów i opisów wystaw, a także folderów i przewodników w alfabecie Braille'a (1/4 muzeów). W co piątym planującym zmiany muzeum zgłaszano chęć stworzenia lub poszerzenia możliwości

poznawania przez dotyk, poprzez przygotowanie ścieżek dotykowych, tyflografik, makiet oraz kopii eksponatów. W co szóstym muzeum polskim działania zwiększające dostępność dla osób niewidomych nakierowane są na przygotowanie (lub poszerzenie istniejącej) oferty edukacyjnej, a w co jedenastym – na dostosowanie strony internetowej muzeum.

Podobnie wyglądają **plany muzeów ukraińskich w zakresie wprowadzania ułatwień dla odwiedzających z dysfunkcją wzroku**. W połowie placówek przewidujących jakiegokolwiek zmiany, planowane jest wprowadzenie audioprzewodników lub innych form audiodeskrypcji. W drugiej kolejności przedstawiciele muzeów nastawiają się na stworzenie lub poszerzenie oferty poznawania przez dotyk (częściej niż co czwarte muzeum planujące zmiany), przede wszystkim poprzez stworzenie kopii eksponatów. W trzeciej kolejności przedstawiciele muzeów ukraińskich wskazywali na plany modyfikacji opisów i podpisów wystaw. Aby ułatwić korzystanie z nich osobom niewidomym i słabowidzącym muzea będą wprowadzać opisy i podpisy w języku Braille'a (5 placówek), a także pisane dużymi literami (4 placówki). W pojedynczych przypadkach wspomniano także o planach: organizacji specjalnych zajęć edukacyjnych dla osób niewidomych i słabosłyszących, reorganizacji strony internetowej, organizacji wystaw dla artystów niewidomych, usuwania barier architektonicznych (progów, spadów terenu) oraz wprowadzenia znaczników na podłogach ułatwiających poruszanie się po obiekcie osobom z dysfunkcją wzroku.

Wśród **przyczyn braku planów wprowadzania udogodnień w muzeach polskich** wymieniano przede wszystkim brak środków finansowych (64% muzeów nie planujących zmian), a w drugiej kolejności przepisy konserwatorskie uniemożliwiające ingerencję w zabytkowy obiekt (12%). Częściej niż co dziesiąta placówka nie planująca zmian uzasadniała ten fakt przekonaniem, iż udogodnienia takie nie są potrzebne, gdyż muzeum jest przyjazne osobom niewidomym lub też, iż osoby niewidome wcale do muzeum nie przychodzą. Niedobory finansowe to główna przyczyna rezygnacji z wprowadzania udogodnień także w **muzeach ukraińskich** (66% muzeów nie planujących zmian), w drugiej kolejności wymieniano brak potrzeby wprowadzania zmian w tym zakresie (16%) oraz brak wiedzy, doświadczenia i wykwalifikowanej kadry, niezbędnych do podjęcia działań usprawniających (13%). Warto podkreślić, iż często wskazywany przez przedstawicieli muzeów ukraińskich, brak wiedzy i doświadczenia to czynnik, który nie miał większego znaczenia w przypadku muzeów polskich.

Zmiany mające zwiększyć **dostępność polskich muzeów dla osób niesłyszących i słabosłyszących** to przede wszystkim zatrudnienie osoby posługującej się językiem migowym lub przeszkolenie pracownika muzeum w tym zakresie – dążenie takie deklarowało 57% muzeów polskich planujących wprowadzanie zmian. W ¼ muzeów chcących poprawić dostępność dla osób niesłyszących i słabosłyszących planuje się wprowadzenie form wizualnych (filmów z napisami lub tłumaczeniem na język migowy). Co dziesiąte muzeum

planujące zmiany koncentruje się na dostosowaniu formy i treści opisów eksponatów tak, by mogły zastąpić osobom niesłyszącym i słabosłyszącym informacje dźwiękowe. Podobny odsetek muzeów planuje wykorzystanie urządzeń wspomagających, w tym pętli indukcyjnych, kiosków informacyjnych, czy systemu FM. Rozwiązania planowane przez przedstawicieli **muzeów ukraińskich** nie odbiegają od tych, zgłaszanych w muzeach polskich, jednak inna jest ich hierarchia. W pierwszej kolejności muzea ukraińskie stawiają na wprowadzenie form wizualnych, multimedialnych ułatwiających zapoznanie się z tematyką ekspozycji i eksponatami (1/4 muzeów) oraz na wykorzystanie takich urządzeń jak pętla indukcyjna czy kioski informacyjne (1/4 muzeów). Zbliżona jest częstotliwość wskazywania na chęć wprowadzenia do muzeum osoby posługującej się językiem migowym, jednak w przeciwieństwie do muzeów polskich ma to być raczej wolontariusz lub osoba świadcząca usługi w sposób okazjonalny, a nie stały pracownik muzeum, co tłumaczyć można obciążeniami finansowymi związanymi z zatrudnieniem takiego specjalisty. W mniej licznych przypadkach wśród planowanych zmian wymieniono także potrzebę dostosowania strony internetowej do potrzeb osób niesłyszących i słabosłyszących oraz poszerzenie oferty edukacyjnej muzeum o elementy atrakcyjne dla tej kategorii niepełnosprawnych gości.

Wśród **przyczyn, dla których muzea polskie nie planują wprowadzania w ciągu najbliższych 4 lat udogodnień dla osób niesłyszących i słabosłyszących** zdecydowanie dominują względy finansowe – na brak środków wskazywała ponad połowa muzeów nie planujących zmian. Niemal co czwarte muzeum polskie (nie planujące wprowadzania udogodnień) tłumaczy ten fakt brakiem potrzeby, co wiąże się z faktem odpowiedniego (zdaniem przedstawicieli muzeów) standardu zwiedzania, zapewnianego tej kategorii osób niepełnosprawnych w danym muzeum. W **muzeach ukraińskich** również na pierwszy plan wysuwają się ograniczenia finansowe (57% muzeów nie planujących zmian), jednak niemal co trzecia placówka brak działań na rzecz poprawy dostępności muzeum dla osób niesłyszących i słabosłyszących uzasadnia brakiem pomysłu, wiedzy, doświadczenia, brakiem dostępu do specjalistów w tej dziedzinie. Na brak potrzeby wprowadzania udogodnień zwracano uwagę w co ósmym muzeum ukraińskim.

Planowane w muzeach polskich **udogodnienia dla osób niepełnosprawnych ruchowo** sprowadzają się głównie do dwóch kwestii: montażu wind, ruchomych platform i schodółków (42% muzeów planujących zmiany) oraz montażu nowych lub zmodernizowaniu starych podjazdów dla wózków (34%). Muzea zwracały także uwagę na planowane dostosowanie toalet do potrzeb osób niepełnosprawnych (9%) oraz wyrównanie nawierzchni w okolicach budynków (ścieżek, alejek itp. – 5%). W kilku przypadkach przedstawiciele muzeów wspominali o rozpoczętym lub planowanym generalnym remoncie siedziby muzeum, który zakłada kompleksowe rozwiązania eliminujące bariery architektoniczne dla osób poruszających się na wózku czy o kulach. **Placówki ukraińskie**

koncentrują się na zapewnieniu w swoich obiektach podjazdów dla wózków (58%)- zarówno przy wejściu do budynku jak i w jego wnętrzu. W co piątym muzeum ukraińskim rozważa się montaż platform schodowych dla wózków, natomiast o planach zainstalowania windy wspomnieli jedynie 4 placówki ukraińskie. Jedynie 3 muzea deklarują chęć dostosowania toalet do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, a likwidacja barier architektonicznych polegająca na usunięciu progów i wyrównaniu nawierzchni deklarowana jest przez co ósme muzeum z Ukrainy.

Muzea, które nie planują zmian w zakresie ułatwień dla osób z dysfunkcją narządu ruchu najczęściej uzasadniają ten fakt brakiem środków finansowych (36%) ale niemal równie często brakiem potrzeby, wynikającym z odpowiedniego dostosowania muzeum już w chwili obecnej. W **muzeach ukraińskich** brak działań usprawiedliwia względami finansowymi niemal połowa placówek nie planujących zmian, a co trzecie muzeum wskazuje na zabytkowy charakter obiektu, jako czynnik uniemożliwiający wprowadzenie udogodnień dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Przeciętnie co czwarte muzeum deklaruje, iż nie będzie podejmować działań w tym zakresie, tłumaczy swoje stanowisko przekonaniem o braku potrzeby jakichkolwiek zmian w tym zakresie.

W kwestii **dostosowania muzeów polskich do potrzeb osób niepełnosprawnych intelektualnie** przedstawiciele muzeów planują przede wszystkim stworzenie lub poszerzenie oferty edukacyjnej skierowanej zarówno do dzieci jak i niepełnosprawnych intelektualnie dorosłych (3/4 muzeów planujących zmiany). W ramach tej oferty przewidywane są różnorodne warsztaty, gry, imprezy plenerowe oraz zindywidualizowane formy oprowadzania po muzeum. Niemal co czwarte muzeum planuje przeszkolenie pracowników z zakresu pracy z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie, dość licznie wymieniane są także plany uproszczenia opisów eksponatów, wprowadzenia interaktywnych form poznawania oraz przygotowania modeli eksponatów w celu umożliwienia dokładnego ich obejrzenia.

W muzeach ukraińskich wymieniano przede wszystkim plany stworzenia lub rozwinięcia oferty edukacyjnej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, (połowa placówek) oraz wprowadzenia dla tej grupy gości interaktywnych form poznawania, urozmaicających zwiedzanie ekspozycji (co czwarta placówka). W licznych muzeach deklarowano także potrzebę przeszkolenia pracowników w zakresie profesjonalnej obsługi osób niepełnosprawnych umysłowo oraz dostosowania materiałów informacyjnych (folderów, informatorów) do możliwości tej kategorii gości.

Muzea polskie, które nie planują wprowadzania zmian w zakresie oferty dla osób niepełnosprawnych intelektualnie wymieniają niemal wyłącznie trzy powody: brak środków finansowych (43%), brak potrzeby (37% muzeów nie planujących zmian uznaje, iż obecna oferta jest atrakcyjna i wystarczająca) oraz brak przeszkolonej kadry i wiedzy na temat obsługi osób niepełnosprawnych intelektualnie. Analogiczna sytuacja dotyczy **muzeów**

ukraińskich, przy czym brak wiedzy z zakresu postępowania z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie wymieniany jest przez przedstawicieli muzeów ukraińskich jako drugi najistotniejszy problem (1/3 placówek).

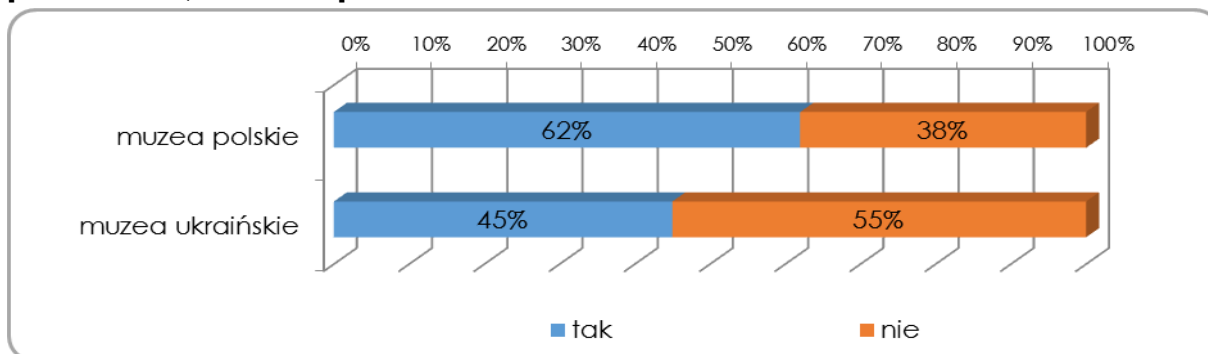
Wśród **innych kategorii osób niepełnosprawnych**, do których odnoszą się plany muzeów polskich w zakresie wprowadzania udogodnień, wymieniono osoby z autyzmem, osoby z zespołem Aspergera, osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz osoby nieprzystosowane do funkcjonowania społecznego (podopieczni placówek socjalizacyjnych, więźniowie itp.). Dla tych osób placówki planują przygotować lub poszerzyć obecną ofertę edukacyjną, dokształcać pracowników, opracować stosowne materiały edukacyjne i przewodniki a nawet organizować warsztaty poza muzeum, np. w szpitalu lub więzieniu. W przypadku muzeów ukraińskich wśród grupy odwiedzających o specjalnych potrzebach, do których kierowana jest oferta muzealna, dwukrotnie wymieniono osoby starsze (Uniwersytet Trzeciego Wieku), jednak nie wskazano na konkretne formy wprowadzanych udogodnień.

2.1.2 Stan wiedzy pracowników muzeów na temat obsługi gości niepełnosprawnych

Aby ocenić poziom dostosowania muzeum do potrzeb osób niepełnosprawnych, jego pracownicy muszą posiadać przynajmniej podstawową wiedzę na temat potrzeb osób niepełnosprawnych i możliwości realizowania tych potrzeb w obiektach muzealnych. Założenie to stało się powodem wprowadzenia do ankiety zestawu pytań odnoszących się do kwestii wiedzy i kwalifikacji pracowników muzeów w zakresie obsługi gości z różnego typu dysfunkcjami.

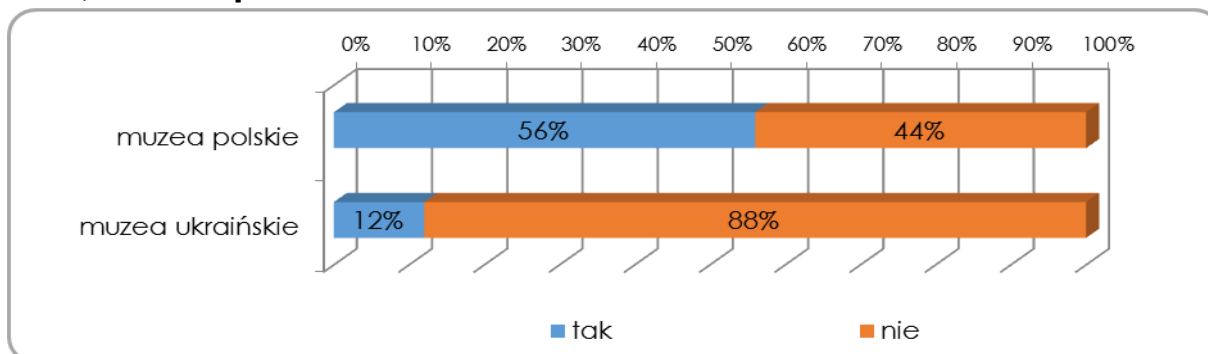
Znaczną rozbieżność pomiędzy sytuacją w Polsce i na Ukrainie wykazano dzięki odpowiedziom na pytanie o znajomość współcześnie stosowanych rozwiązań w zakresie tworzenia ułatwień dla osób niepełnosprawnych w dostępie do muzeów. W 62% muzeów polskich pracownicy zadeklarowali, iż mieli okazję zapoznać się z tego typu rozwiązaniami, natomiast na Ukrainie odsetek ten wyniósł 45%. W obu przypadkach skalę znajomości współczesnych rozwiązań trudno uznać za bardzo wysoką, szczególnie, jeśli traktuje się tę wiedzę jako punkt wyjścia dla podejmowania w muzeach jakichkolwiek działań usprawniających.

Wykres 9 Czy pracownicy muzeum mieli okazję zapoznać się ze współcześnie stosowanymi rozwiązaniami w zakresie tworzenia ułatwień dla osób niepełnosprawnych w dostępie do muzeów? [N = 213-Polska, 112-Ukraina]

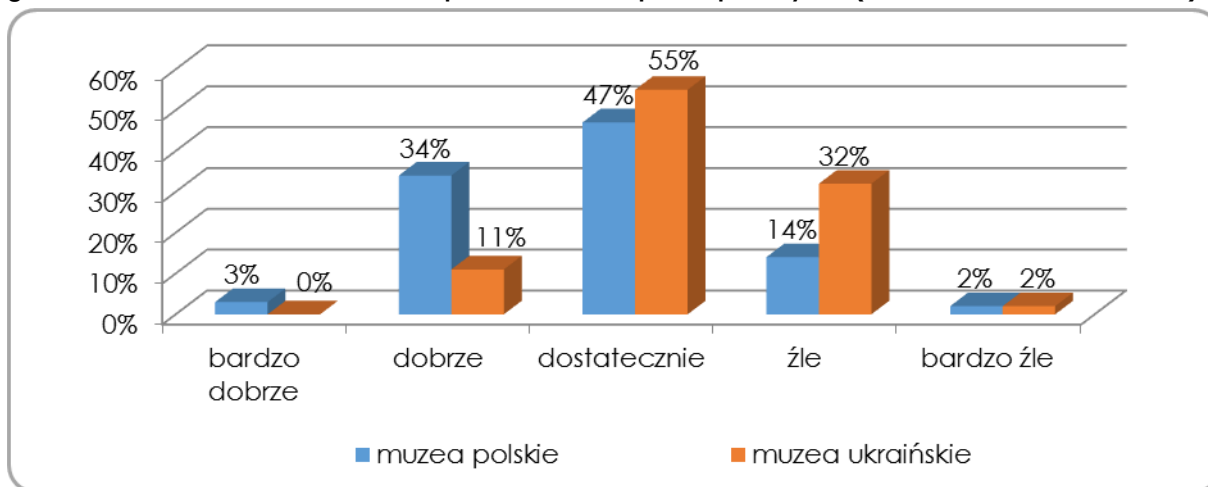
Jeszcze większe dysproporcje pomiędzy muzeami polskimi a ukraińskimi ukazuje rozkład odpowiedzi na pytanie o dostępność szkoleń, konferencji i programów edukacyjnych dotyczących problematyki obsługi niepełnosprawnych gości. Z ofertą taką spotkała się ponad połowa muzeów polskich (56%) i jedynie co ósme muzeum z terenu Ukrainy. Brak oferty szkoleniowej na Ukrainie powoduje, iż pracownicy muzeów zdani są całkowicie na samodzielne poszukiwanie informacji (głównie poza granicami kraju) oraz na własną intuicję. Z pewnością nie sprzyja to wdrażaniu optymalnych rozwiązań, ani też podnoszeniu świadomości problemu wśród pracowników muzeów.

Wykres 10 Czy pracownicy muzeum spotkali się z ofertą szkoleń/konferencji/programów edukacyjnych dotyczących dostosowywania muzeum do potrzeb niepełnosprawnych gości? [N = 214-Polska, 112-Ukraina]

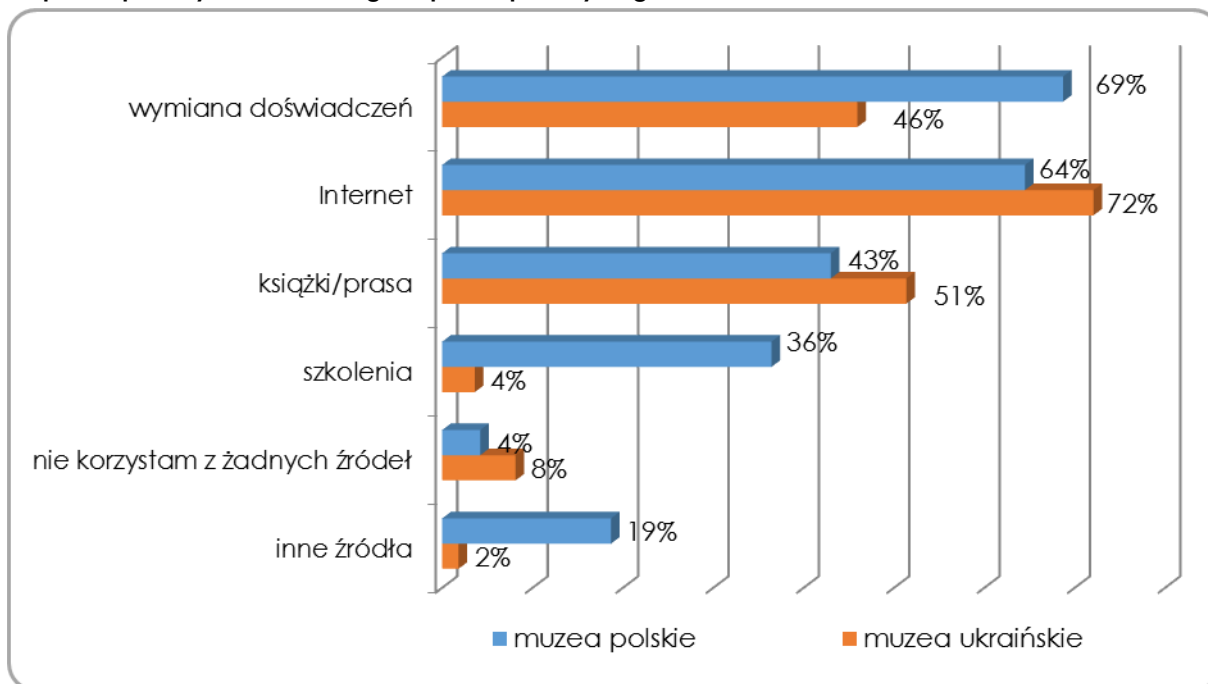
Przedstawiciele muzeów z Polski i Ukrainy poproszono o dokonanie subiektywnej oceny stanu własnej wiedzy w zakresie dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz obsługi tego typu gości. Najliczniej wskazywano na ocenę dostateczną – wybierali ją przedstawiciele połowy objętych badaniem muzeów - 47% muzeów polskich i 55% muzeów ukraińskich. Rozbieżności w stanie wiedzy pracowników muzeów w Polsce i na Ukrainie dowodzi fakt, iż w 1/3 muzeów polskich oceniono wiedzę jako dobrą, a w 1/3 muzeów ukraińskich jako złą. Oceny skrajne, tj. bardzo złe i bardzo dobre pojawiały się sporadycznie. Żadne z muzeów ukraińskich nie oceniło swojej wiedzy na poziomie bardzo dobrym.

Wykres 11 Jak pracownicy muzeów oceniają swoją wiedzę na temat obsługi niepełnosprawnych gości oraz dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych? (N = 215-Polska, 112-Ukraina)

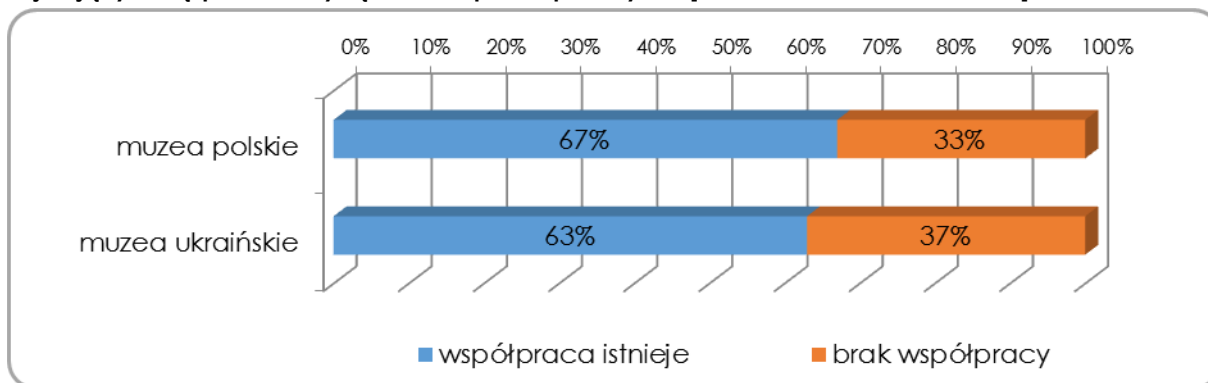
Przedstawiciele muzeów w ramach przygotowanego kwestionariusza ankiety zostali poproszeni o udzielenie informacji, skąd pozyskują wiedzę na temat dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych. Wiedza ta jest bardzo cenna nie tylko z punktu widzenia poznania dotychczasowych kanałów przepływu informacji, ale także w celu zaplanowania efektywnych działań promujących tę problematykę w przyszłości. Użyte dane pozwalają stwierdzić, iż w przypadku polskich muzeów dominującym źródłem wiedzy o obsłudze gości niepełnosprawnych jest Internet oraz wymiana doświadczeń z przedstawicielami innych instytucji (w tym przede wszystkim innych muzeów i instytucji kulturalnych). Korzystanie z obu tych źródeł deklarowało ponad 60% przedstawicieli muzeów polskich. Na Ukrainie źródłem wiedzy dla pracowników niemal 3/4 muzeów jest Internet, w drugiej kolejności książki i prasa, a dopiero w trzeciej – wymiana doświadczeń z innymi instytucjami. W muzeach polskich dziesięciokrotnie częściej niż w ukraińskich wskazywano na pozyskiwanie wiedzy podczas szkoleń, do których - jak już wcześniej wspomniano - pracownicy muzeów mają bardzo niewielki dostęp na obszarze Ukrainy. Zwraca również uwagę fakt, iż w ponad 8% muzeów ukraińskich pracownicy nie korzystają z żadnych źródeł wiedzy dotyczących dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jest to wynik dwukrotnie wyższy niż w przypadku muzeów polskich.

Wykres 12 Źródła wiedzy pracowników na temat dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz obsługi niepełnosprawnych gości?

Wśród „innych” źródeł, deklarowanych przez co piąte muzeum polskie, wymieniano wiedzę specjalistów, prawników, projektantów, a także studia podyplomowe i zapoznawanie się z przepisami prawa. Najliczniej jednak (3/4 odpowiedzi w kategorii inne) wskazywano w tej kategorii na kontakty z samymi osobami niepełnosprawnymi oraz ich opiekunami, a także na pozyskiwanie wiedzy od różnego typu podmiotów zajmujących się problematyką osób niepełnosprawnych (np. szkoły specjalne, organizacje pozarządowe, PEFRON). W ankietach wypełnianych przez przedstawicieli muzeów ukraińskich tylko dwukrotnie padła odpowiedź „inne źródła”. W obu przypadkach wskazano właśnie na bezpośrednie kontakty z osobami niepełnosprawnymi lub ich rodzinami. Kontaktów z tego typu osobami i organizacjami dotyczyło również jedno z pytań ankiety, w którym przedstawiciele muzeów zostali poproszeni o określenie, czy ich placówki podejmują współpracę z osobami, organizacjami lub instytucjami zajmującymi się niepełnosprawnością. Taką współpracę zadeklarowała niemal 2/3 muzeów – 67% muzeów polskich i 63% muzeów ukraińskich.

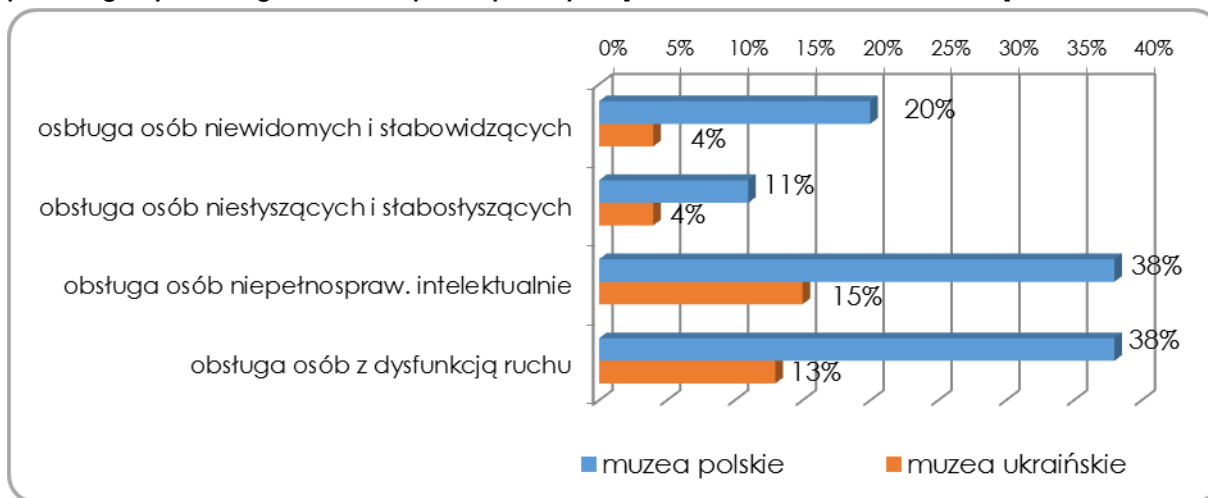
Wykres 13 Współpraca muzeów z osobami, organizacjami pozarządowymi lub instytucjami zajmującymi się problematyką osób niepełnosprawnych? [N = 215-Polska, 110-Ukraina]

Aby uzyskać pełny obraz wiedzy pracowników muzeów w zakresie obsługi niepełnosprawnych gości, poproszono także o określenie, czy w muzeum zatrudnione są osoby posiadające profesjonalne kwalifikacje do obsługi poszczególnych kategorii osób niepełnosprawnych. W zakresie obsługi osób niewidomych i słabowidzących zatrudnienie wykwalifikowanego pracownika - znającego techniki audiodeskrpcji - zadeklarowało co piąte muzeum polskie i tylko co dwudzieste piąte muzeum ukraińskie. Jeszcze mniejszy odsetek muzeów objętych badaniem może pochwalić się przynajmniej jednym pracownikiem posiadającym kwalifikacje do obsługi osób niesłyszących lub słabosłyszących, a więc znającym język migowy, język migany lub fonogesty. Deklarację taką złożyło 11% muzeów polskich i 4% muzeów ukraińskich. Korzystniej oceniano przygotowanie pracowników do obsługi gości niepełnosprawnych intelektualnie oraz gości z niepełnosprawnością ruchową. W obu przypadkach 38% muzeów polskich potwierdziło dostępność wykwalifikowanego pracownika, natomiast w muzeach ukraińskich kwalifikacje takie posiadają pracownicy co siódmego muzeum (13% w zakresie gości niepełnosprawnych ruchowo i 15% - niepełnosprawnych intelektualnie).

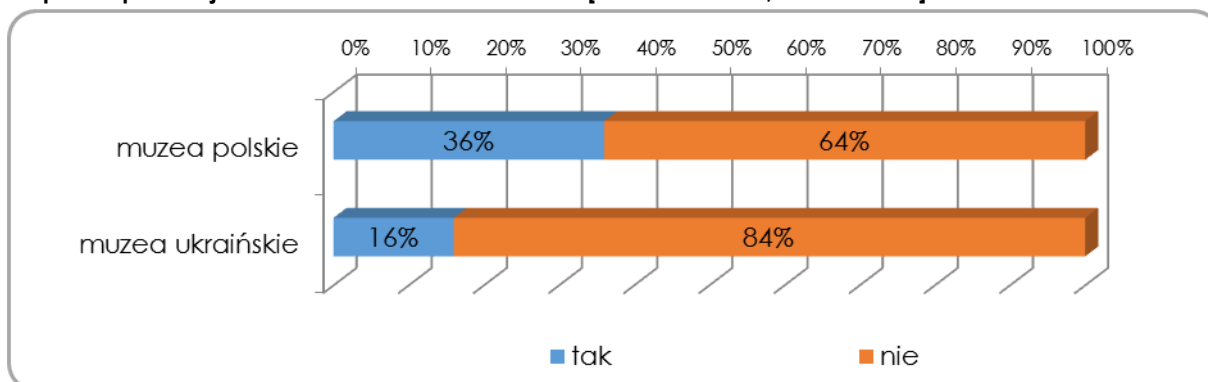
Należy zauważyć, iż w przypadku obsługi gości niewidomych i słabowidzących oraz niesłyszących i słabosłyszących odsetek muzeów deklarujących posiadanie wykwalifikowanych pracowników jest porównywalny z odsetkami uzyskanymi w badaniu realizowanym przez Muzeum Regionalne w Stalowej Woli w roku 2009. Istotnie różni się natomiast odsetek muzeów deklarujących kwalifikacje w zakresie obsługi osób niepełnosprawnych intelektualnie, który wzrósł z 18% w roku 2009 do 38% w roku 2013. Pamiętając o ograniczeniu w postaci bardzo niewielkiej liczby muzeów objętych badaniem w roku 2009, przypuszczać można, iż na przestrzeni ostatnich czterech lat nastąpiła poprawa dostępności polskich muzeów dla osób niepełnosprawnych intelektualnie.

Wykres 14 Odsetek muzeów, których pracownicy posiadają kwalifikacje umożliwiające obsługę poszczególnych kategorii osób niepełnosprawnych. [N = 207-211-Polska, 111-Ukraina]

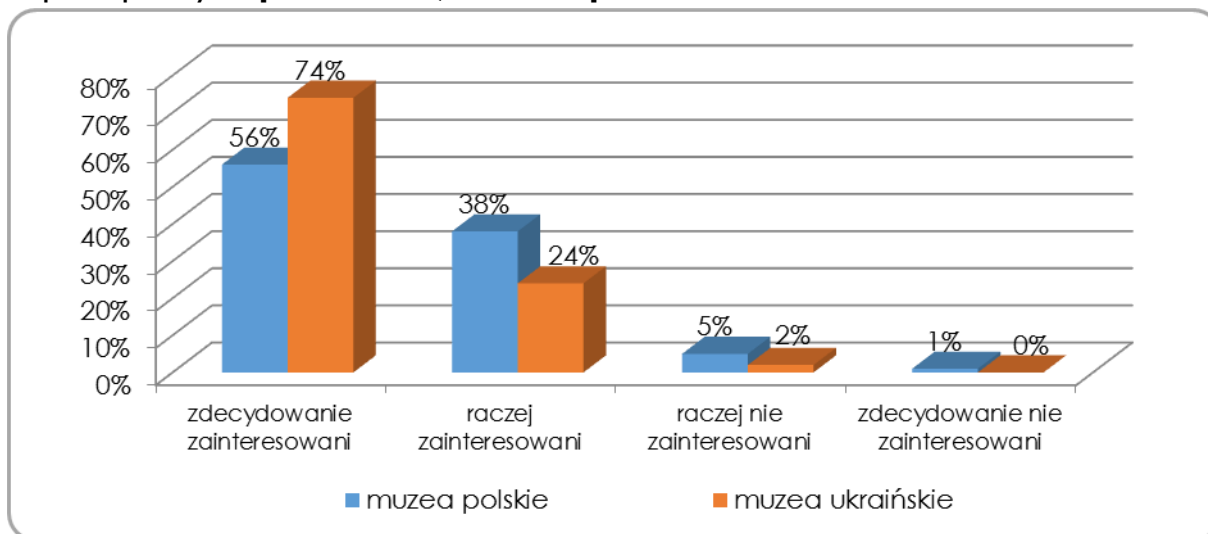
Wspomnieć warto także, iż częściej niż w co trzecim muzeum polskim i co szóstym muzeum ukraińskim osoby niepełnosprawne mogą skorzystać podczas zwiedzania z pomocy pracownika, który posiada kwalifikacje do pełnienia roli asystenta osoby niepełnosprawnej.

Wykres 15 Czy muzeum dysponuje pracownikiem, który może pełnić rolę asystenta osoby niepełnosprawnej w czasie zwiedzania muzeum? [N = 205-Polska, 109-Ukraina]

Biorąc pod uwagę fakt, iż pracownicy wielu muzeów deklarowali potrzebę wprowadzenia udogodnień dla osób niepełnosprawnych oraz fakt, iż wielu z nich słabo oceniało swoją wiedzę oraz dostępność informacji w tym zakresie, istotne wydaje się pytanie o zainteresowanie muzeów uzyskaniem bezpłatnego wsparcia merytorycznego, dotyczącego obsługi gości niepełnosprawnych oraz dostosowania muzeów do potrzeb tej kategorii odwiedzających. Zaledwie 6% muzeów polskich oraz 2% muzeów ukraińskich wyraziło brak zainteresowania tego typu ofertą. Dominowały odpowiedzi świadczące o zdecydowanym zainteresowaniu pozyskaniem wsparcia merytorycznego we wspomnianej dziedzinie (56% muzeów polskich i 74% muzeów ukraińskich).

Wykres 16 Rozkład odpowiedzi przedstawicieli muzeów na pytanie o zainteresowanie uzyskaniem bezpłatnego wsparcia merytorycznego w zakresie dostosowania muzeum do potrzeb gości niepełnosprawnych? [N = 213-Polska, 110-Ukraina]

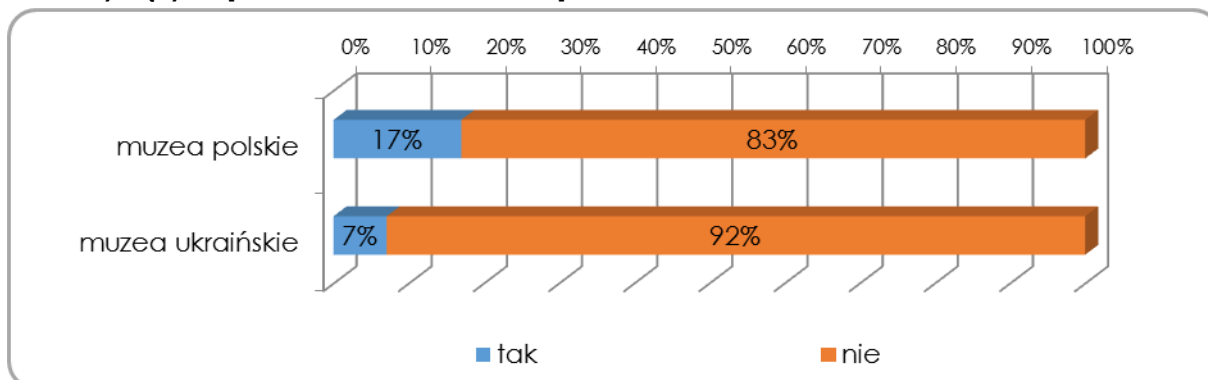
2.2 DOSTOSOWANIE MUZEÓW DO POTRZEB GOŚCI Z RÓŻNYMI DYSFUNKCJAMI

2.2.1 Dostosowanie muzeów do potrzeb gości niesłyszących i słabosłyszących

W pierwszej kolejności uwaga poświęcona zostanie kwestii poziomu dostosowania muzeów do specyficznych potrzeb osób niesłyszących i słabosłyszących. Aby dokładnie przeanalizować sytuację w tym zakresie przygotowano blok 6 pytań, wzbogacony o informacje na temat oferty dedykowanej tej kategorii osób odwiedzających.

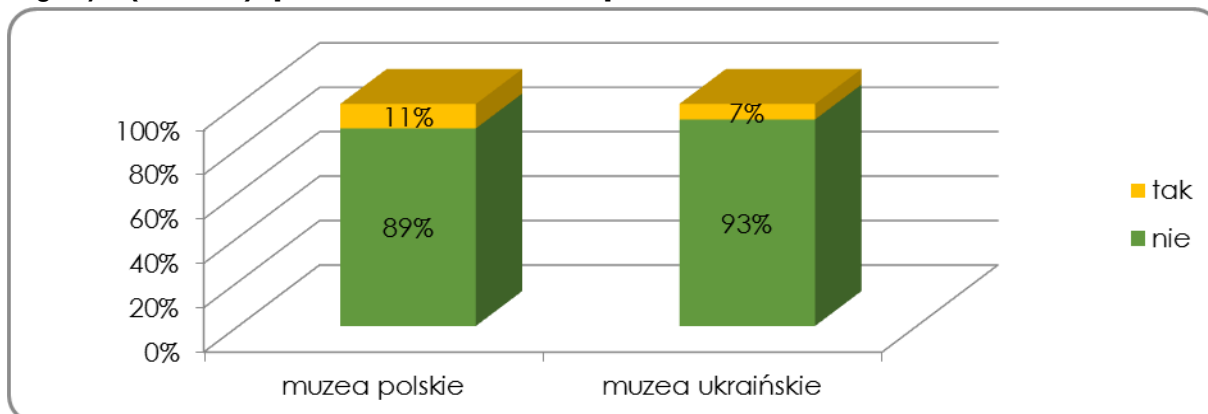
Jak pokazują uzyskane wyniki 17% muzeów polskich i 7% muzeów ukraińskich oferuje osobom niesłyszącym i słabosłyszącym możliwość udziału w przygotowanych specjalnie dla nich zajęciach edukacyjnych. Są to przede wszystkim lekcje muzealne (w przypadku osób dorosłych - warsztaty muzealne) oraz różnego typu warsztaty manualne (zajęcia plastyczne, rękodzieło). Muzea w specjalnej ofercie mają także możliwość interaktywnego zwiedzania oraz spotkania i zwiedzanie z udziałem tłumacza języka migowego. W przypadku siedmiu muzeów ukraińskich, które zadeklarowały posiadanie specjalnej oferty edukacyjnej dla osób niesłyszących i słabosłyszących wymieniano przede wszystkim interaktywne zajęcia, warsztaty i wycieczki, ale także (w pojedynczych przypadkach) zajęcia praktyczne z garncarstwa oraz treningi teatralne.

Wykres 17 Czy muzeum posiada ofertę edukacyjną dedykowaną osobom niesłyszącym i słabosłyszącym? [N = 201-Polska, 111-Ukraina]

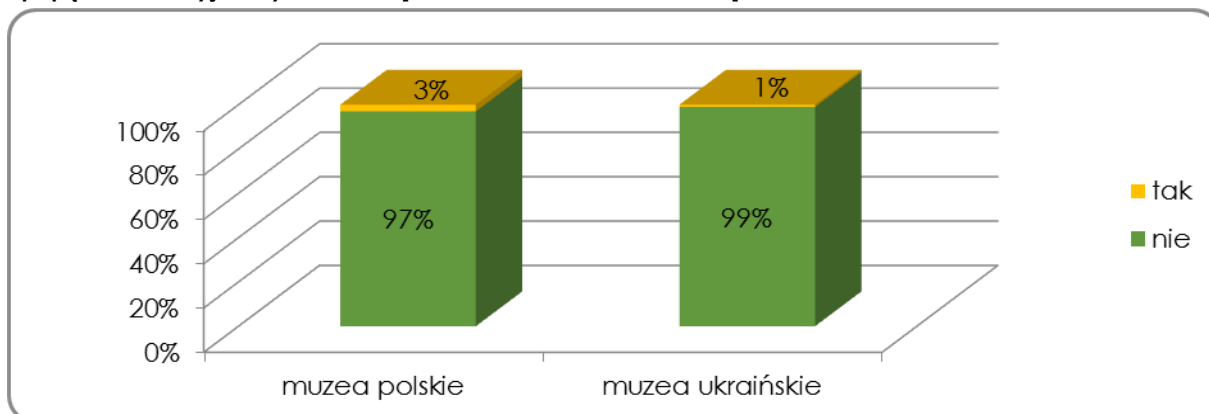
Możliwość zwiedzania muzeum z pracownikiem znającym język migowy oferuje osobom niepełnosprawnym 11% muzeów polskich oraz 7% muzeów ukraińskich. Odsetek placówek z Ukrainy udzielających odpowiedzi twierdzącej na to pytanie jest wyższy od odsetka uzyskanego w omawianym już pytaniu o posiadanie przez pracowników umiejętności posługiwania się językiem migowym, językiem miganym lub fonogestami. Rozbieżność ta może wynikać z mylnego zinterpretowania treści pytania przez część przedstawicieli muzeów, którzy prawdopodobnie wybierali odpowiedź twierdzącą w sytuacji gdy muzeum umożliwia zwiedzanie z własnym tłumaczem języka migowego, a niekoniecznie posiada własnego tłumacza.

Wykres 18 Czy w muzeum istnieje możliwość zwiedzania ekspozycji z przewodnikiem w języku migowym (SJM, PJM)? [N = 215-Polska, 112-Ukraina]

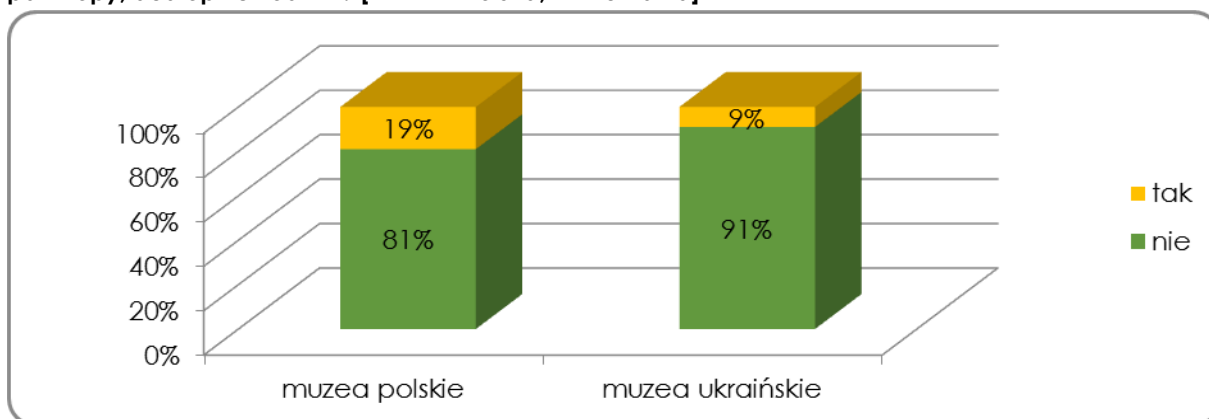
Dostępność w muzeach specjalistycznych urządzeń wspomagających odbiór informacji słownych, takich jak pętle indukcyjne czy system FM jest bardzo marginalna – deklaruje ją zaledwie 3% muzeów polskich i 1% muzeów ukraińskich.

Wykres 19 Czy w muzeum są dostępne urządzenia wspomagające odbiór informacji słownych, np. pętle indukcyjne, system FM? [N = 210-Polska, 112-Ukraina]

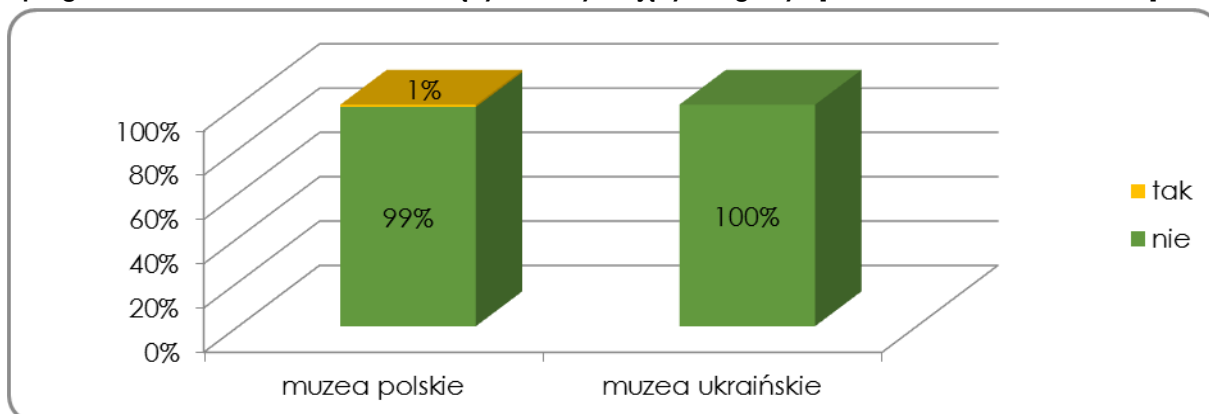
Palmpropy, audioprzewodniki lub inne urządzenia wspomagające zwiedzanie wystaw przez osoby niesłyszące lub słabosłyszące wprowadzono w niemal co piątym muzeum polskim i co dziesiątym muzeum ukraińskim.

Wykres 20 Czy w muzeum są dostępne urządzenia wspomagające zwiedzanie wystaw, np. palmpropy, audioprzewodniki? [N = 214-Polska, 112-Ukraina]

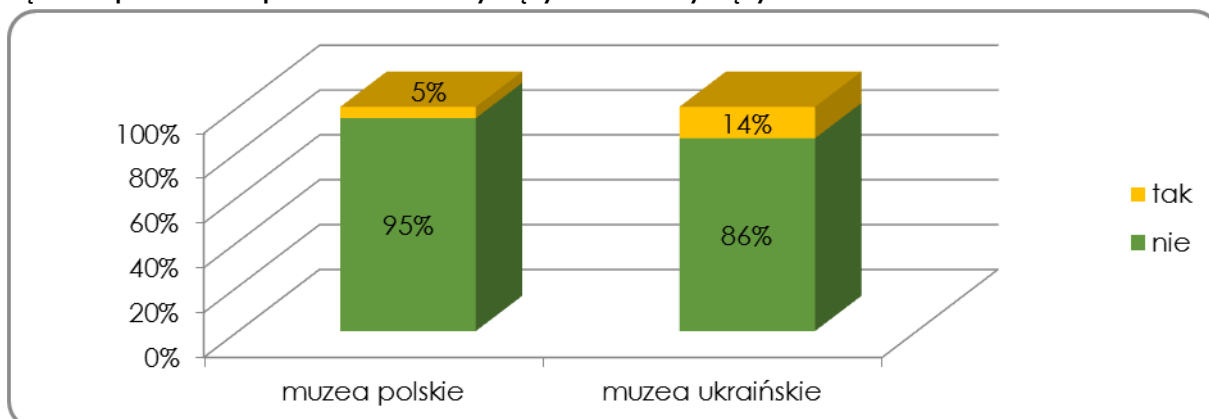
Kioski informacyjne z oprogramowaniem umożliwiającym tłumaczenie tekstów na język migowy to rozwiązanie prawie niestosowane w muzeach. Odpowiedź twierdzącą w zakresie ich dostępności wybrały zaledwie 3 muzea spośród 332 objętych badaniem - wszystkie trzy to muzea z obszaru Polski.

Wykres 21 Czy w muzeum są dostępne kioski informacyjne ze specjalistycznym oprogramowaniem: awiator – tłumaczącym teksty na język migowy? [N = 213-Polska, 112-Ukraina]

Ze względu na często węższy zasób słownictwa osób z dysfunkcją słuchu, zapytano przedstawicieli muzeów także o to, czy wydawnictwa przygotowywane przez ich muzeum są przystosowane do potrzeb osób niesłyszących i słabosłyszących, np. poprzez stosowanie prostszego języka. Odpowiedzi pozytywnej udzieliło w tej kwestii 5% muzeów polskich i 14% muzeów ukraińskich - nie są to więc odsetki wysokie. Charakterystyczne jest również, iż w badaniu z roku 2009 pozytywnej odpowiedzi na tak postawione pytanie udzielił pięciokrotnie wyższy odsetek muzeów polskich. Fakt ten niekoniecznie oznacza pogorszenie sytuacji w tym zakresie, może natomiast być efektem niezrozumienia pytania w ankiecie z roku 2009, które zamieszczone było bez dodatkowego komentarza. W aktualnym badaniu, przy pytaniu zamieszczono wyjaśnienie, na czym polega dostosowanie wydawnictw do potrzeb osób niesłyszących („stosowanie prostszego języka, ze względu na węższy zasób słownictwa osób z dysfunkcją słuchu”), co zapewne wpłynęło na bardziej precyzyjne odpowiedzi.

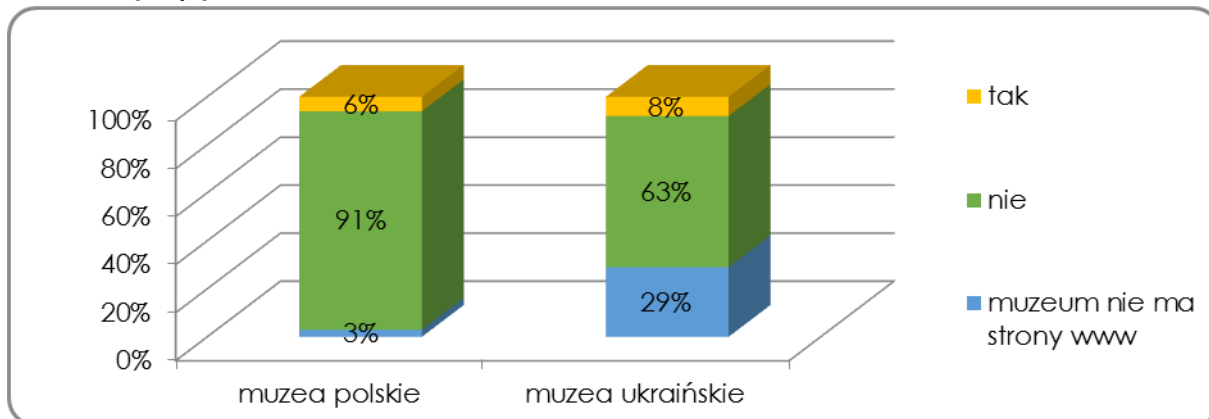
Wykres 22 Czy wydawnictwa przygotowywane przez muzeum (foldery, ulotki, katalogi) są zaadaptowane do potrzeb osób niesłyszących i słabosłyszących?

Także kwestia dostosowania strony internetowej muzeum do potrzeb osób niesłyszących i słabosłyszących wykazała wyższy poziom wskazań pozytywnych wśród muzeów ukraińskich. Dostosowanie strony zadeklarowało ogółem 6% muzeów polskich i 8%

muzeów ukraińskich, ale jeśli uwzględni się wyłącznie muzea, które posiadają własną stronę internetową, to wartość w przypadku muzeów ukraińskich wzrośnie do 12%.

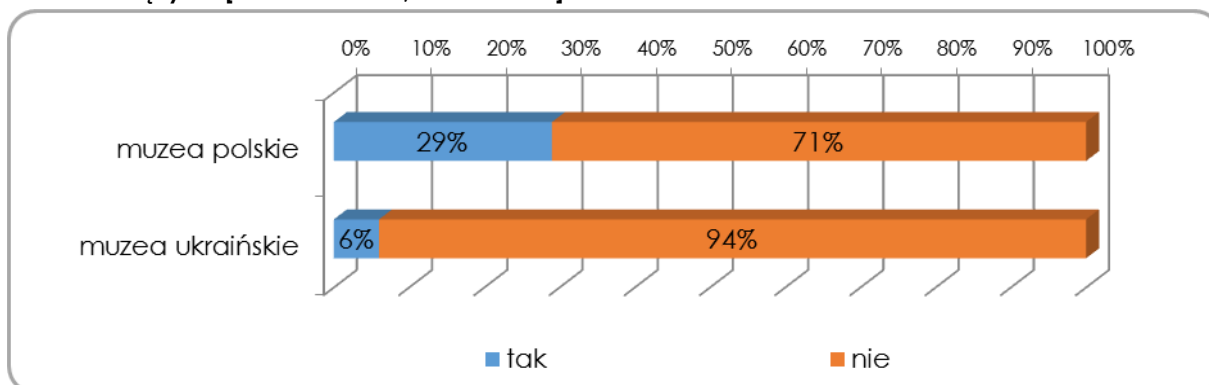
Wykres 23 Czy strona internetowa Państwa muzeum dostępna jest w wersji dla osób niesłyszących lub słabosłyszących?

2.2.2 Dostosowanie muzeów do potrzeb gości niewidomych i słabowidzących

Ofertę edukacyjną dla osób niewidomych i słabowidzących przygotowuje 29% muzeów polskich i 6% muzeów ukraińskich.

Wykres 24 Czy muzeum posiada ofertę edukacyjną dedykowaną osobom niewidomym i słabowidzącym? [N = 198-Polska, 111-Ukraina]

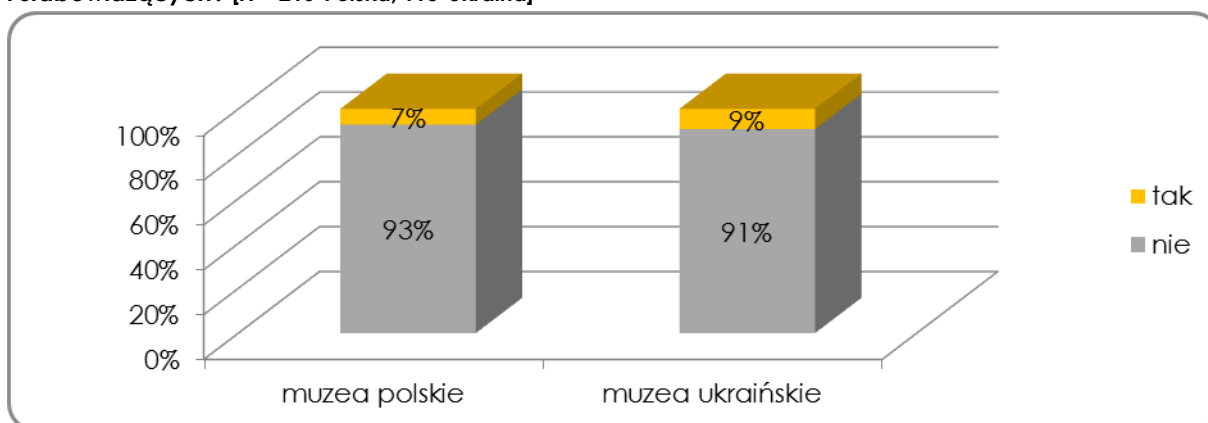

Wśród elementów oferty wymienianych w **muzeach polskich** dominują zdecydowanie lekcje/wykłady muzealne oraz warsztaty artystyczne (malarstwo, rzeźba, wikliniarstwo, tkactwo i inne rodzaje rękodzieła). Muzea w swojej ofercie skupiają się na możliwości poznawania przez dotyk oraz technikach audiodeskrypcji. W licznych placówkach przygotowane są specjalne oferty oprowadzania osób niewidomych i słabowidzących, często bezpłatne i obsługiwane przez wykwalifikowanego w tej dziedzinie przewodnika. Formy o zróżnicowanym poziomie trudności, skierowane są zarówno do dzieci, jak i do gości

dorosłych. W 7 **muzeach ukraińskich**, które posiadają specjalną ofertę edukacyjną, dzieciom niewidomym i słabowidzącym proponuje się uczestnictwo w wycieczkach, koncertach, warsztatach i programach interaktywnych a także poznawanie przez dotyk, natomiast dorośli mogą dodatkowo korzystać z audiobooków zawierających poezję.

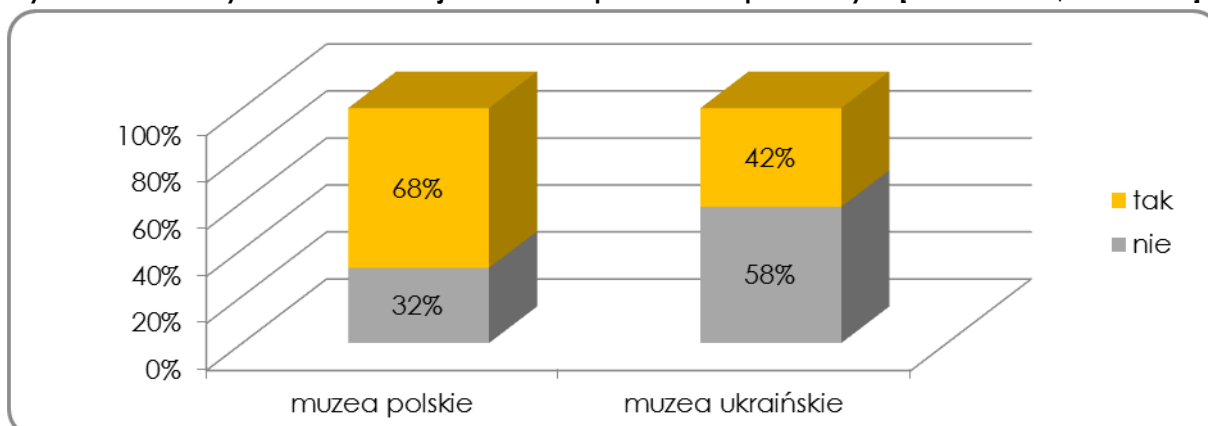
Specjalne wystawy dla osób niewidomych i słabowidzących pojawiają się w ofercie 7% muzeów polskich i 9% muzeów ukraińskich.

Wykres 25 Czy w muzeum organizuje się specjalne wystawy dla osób niewidomych i słabowidzących? [N = 216-Polska, 110-Ukraina]

Stosunkowo korzystnie wygląda zaangażowanie muzeów w stwarzanie osobom niewidomym i słabowidzącym możliwości poznawania przez dotyk. Możliwość taką (w co najmniej jednej formie) deklaruje 68% muzeów polskich i 42% muzeów ukraińskich. Trzeba zaznaczyć, iż część muzeów posiada ekspozycje, które nie nadają się do poznawania przez dotyk w żadnej formie (np. galerie obrazów), a więc brak możliwości nie wynika w tych przypadkach z braku starań o udogodnienia dla niepełnosprawnych gości.

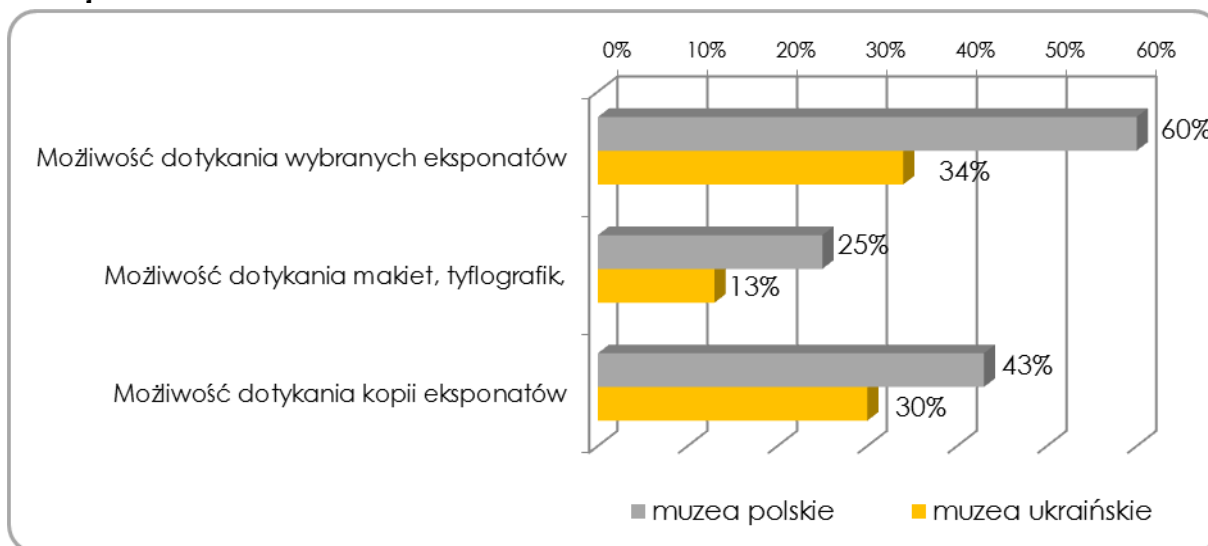
Wykres 26 Czy w muzeum istnieje możliwość poznawania przez dotyk? [N = 213-Polska, 111-Ukraina]

Najczęściej oferowana jest zwiedzającym możliwość dotykania wybranych eksponatów - zgłaszana przez 60% muzeów polskich i 34% muzeów ukraińskich. Dodatkowo, 43% muzeów polskich i 30% ukraińskich dysponuje kopiami wybranych eksponatów, które

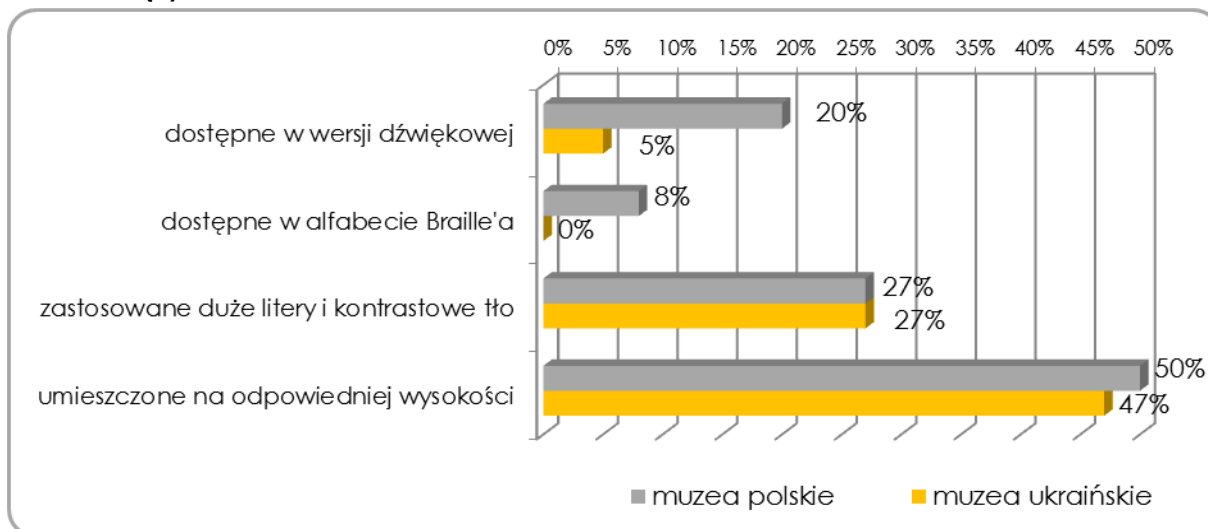
udostępnia odwiedzającym, a w co czwartym muzeum polskim i co ósmym muzeum ukraińskim dostępne są makiety lub tyflografiki ułatwiające zapoznanie się z tematyką prezentowaną w muzeum.

Wykres 27 Dostępność różnych form poznawania przez dotyk w muzeach. [N = 219-Polska, 113-Ukraina]

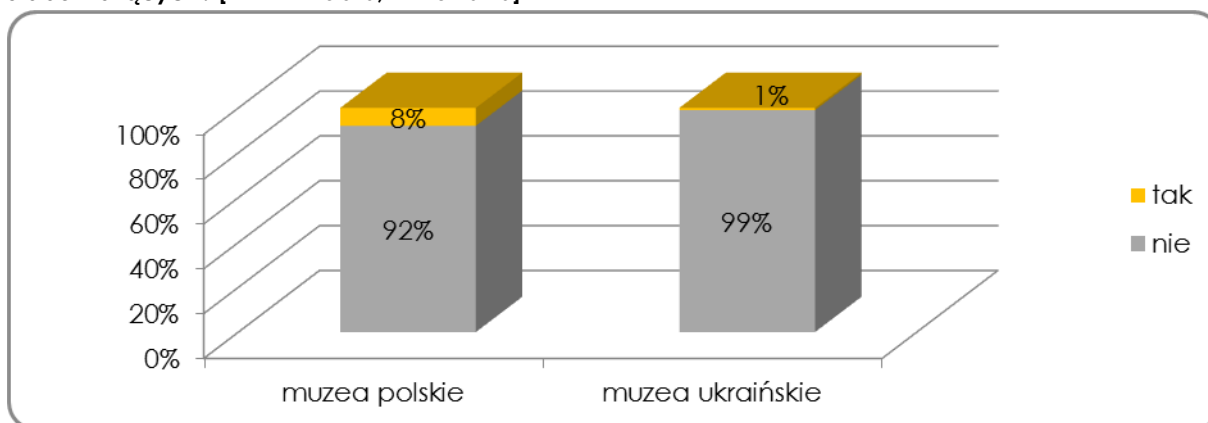
Mając na uwadze potrzeby gości z dysfunkcją słuchu, zapytano przedstawicieli muzeów o poziom dostosowania opisów i podpisów wystaw. W połowie muzeów opisy i podpisy umieszczane są na wysokości umożliwiającej ich odczytanie przez osoby słabowidzące, natomiast możliwość odczytu przez osoby niewidzące - dzięki zastosowaniu alfabetu Braille'a - oferuje swoim gościom jedynie 8% muzeów polskich - w muzeach ukraińskich takiej możliwości nie ma wcale. Co piąte muzeum polskie i tylko co dwudzieste muzeum ukraińskie oferuje opisy i podpisy w wersji dźwiękowej, a 27% muzeów z obu państw przygotowując opisy dba o odpowiednią wielkość liter i kontrastowe tło, ułatwiające odczytanie treści przez osoby słabowidzące.

Wykres 28 Dostosowanie opisów i podpisów wystaw do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących.

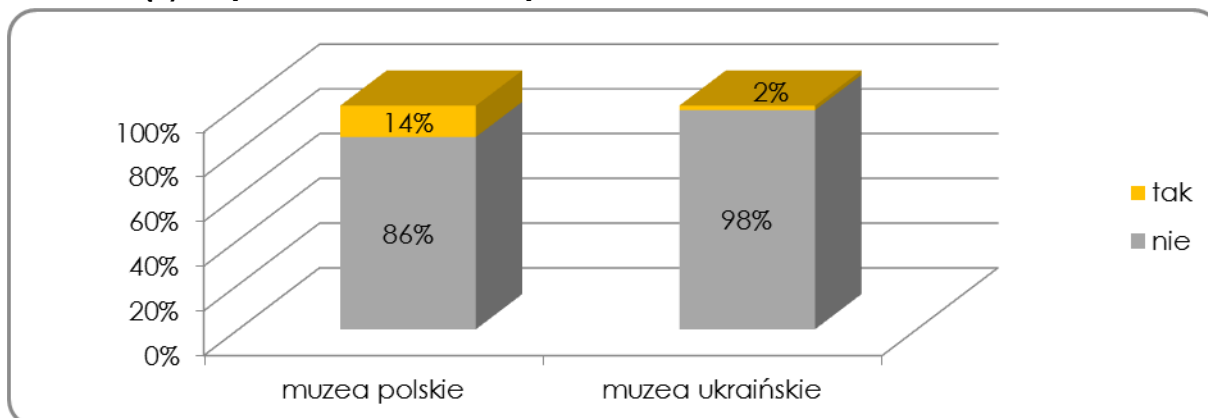
Przedstawiciele muzeów udzieliли także informacji na temat stopnia dostosowania systemu informacyjnego muzeum do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku. Pytano między innymi o takie udogodnienia jak duże litery na tabliczkach, umieszczanie informacji i planów muzeum w alfabecie Braille'a, technice tyflografiki lub w formie dźwiękowej, czy stosowanie mówiących identyfikatorów etykiet umieszczanych z tyłu eksponatu. Pozytywnie na tak postawione pytanie odpowiedzieli pracownicy 8% muzeów polskich oraz jednego muzeum ukraińskiego.

Wykres 29 Czy system informacyjny na terenie muzeum dostosowany jest do potrzeb osób słabowidzących? [N = 212-Polska, 111-Ukraina]

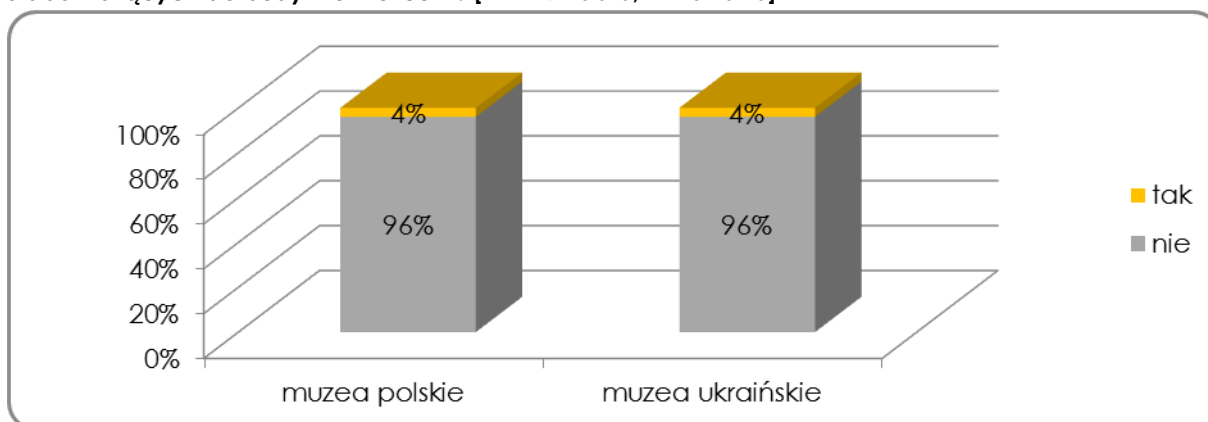
Nieznacznie częściej muzea deklarowały wprowadzenie w swoich obiektach udogodnień architektonicznych dla osób niewidomych i słabowidzących, w tym m. in. zastosowanie prowadnic, podłóg antypoślizgowych, kontrastowego oznakowania podłóg, systemu Via-dot, żółtych pasów labrador, czy też wprowadzenie systemu nawigacji wewnątrz budynku. Rozwiązania w tym zakresie wprowadziło 14% muzeów polskich i 2% muzeów ukraińskich.

Wykres 30 Czy w muzeum wprowadzono ułatwienia architektoniczne dla osób niewidomych i słabowidzących? [N = 214-Polska, 111-Ukraina]

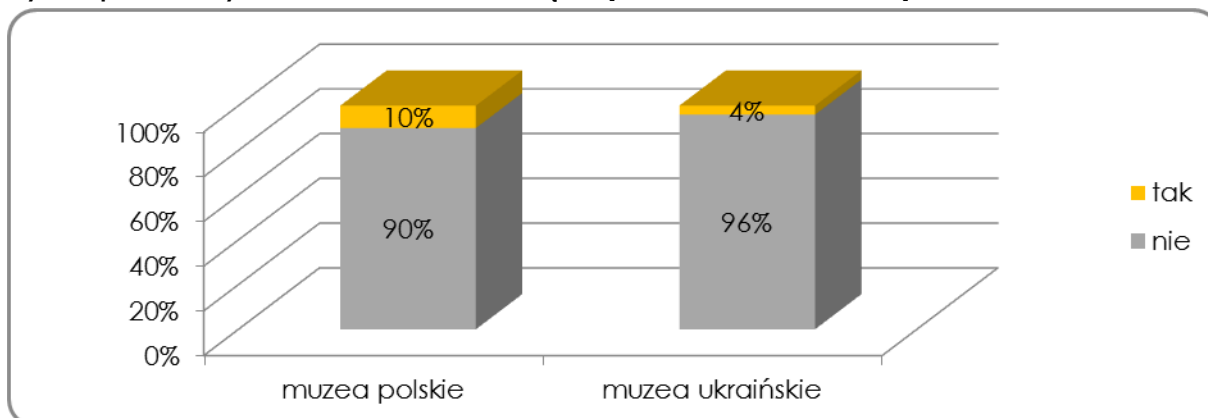
Udogodnienia dla osób niewidomych i słabowidzących w poruszaniu się wewnątrz budynku powinny być połączone z ułatwieniami zastosowanymi na zewnątrz obiektów. Rozwiązania takie, jak chociażby ścieżki dotykowe doprowadzające do muzeum czy odpowiednie oznaczenia schodów zewnętrznych, odnotowano jedynie w przypadku 4% muzeów z obu państw.

Wykres 31 Czy muzeum wprowadziło ułatwienia związane z dojściem osób niewidomych lub słabowidzących do budynku muzeum? [N = 217-Polska, 111-Ukraina]

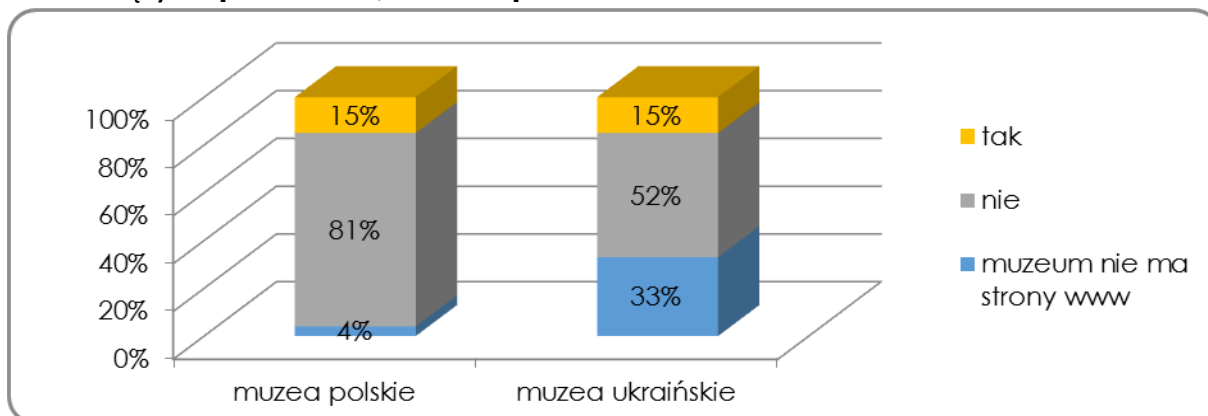
Niewielki odsetek muzeów wykorzystuje też urządzenia wspomagające zwiedzanie wystaw przez osoby niewidome i słabowidzące. Dotyczy to co dziesiątego muzeum z obszaru Polski i tylko 4% muzeów z Ukrainy. W muzeach polskich najczęściej wskazywano na zastosowanie audioprzewodników - w formie odtwarzaczy MP3, palmtopów lub smartfonów. W pojedynczych przypadkach wskazywano na zastosowanie ścieżek i planów tyflograficznych oraz przenośnych powiększalników dla osób słabowidzących. W przypadku muzeów ukraińskich tylko jedna placówka sprecyzowała z jakich urządzeń korzysta - deklarując posiadanie audioprzewodników z oprogramowaniem w języku ukraińskim, rosyjskim i angielskim.

Wykres 32 Czy w Państwa muzeum korzysta się z urządzeń wspomagających zwiedzanie wystaw przez osoby niewidome lub słabowidzące? [N = 211-Polska, 110-Ukraina]

Dostosowanie budynku oraz opisów i podpisów wystaw powinno iść w parze ze stworzeniem możliwości korzystania przez osoby z dysfunkcją wzroku ze strony internetowej muzeum. Pytano między innymi o takie rozwiązania jak: możliwość powiększania tekstów i obrazów, kontrastowe tło, prosty układ graficzny, możliwość pobrania ze strony muzeum oprogramowania do smartfonów czy stosowanie zasad Web Content Accessibility Guidelines 2.0. Dostosowanie strony www do potrzeb osób słabowidzących deklaruje 15% muzeów objętych badaniem. Jeśli uwzględnimy fakt, iż 1/3 muzeów ukraińskich nie posiada własnej strony internetowej, to stwierdzić można, iż 22% funkcjonujących stron internetowych ukraińskich muzeów jest dostosowane do potrzeb osób słabowidzących.

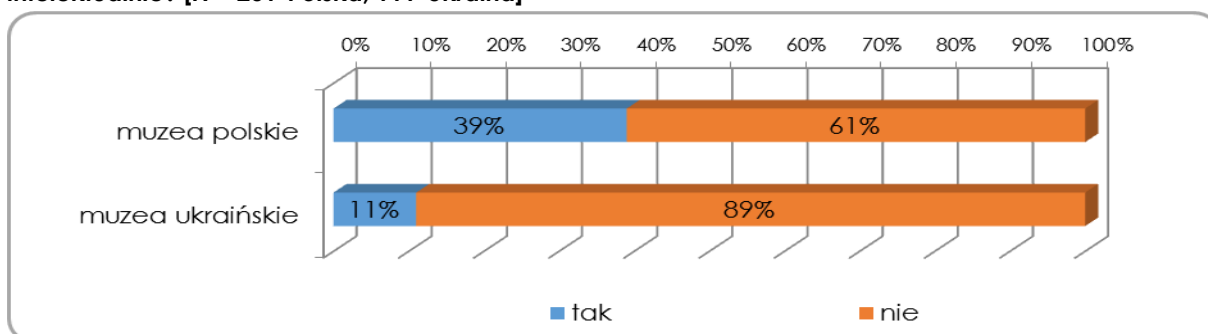
Wykres 33 Czy strona internetowa Państwa muzeum dostępna jest w wersji dla osób słabowidzących? [N = 214-Polska, 109-Ukraina]

2.2.3 Dostosowanie muzeów do potrzeb gości niepełnosprawnych intelektualnie

Osoby niepełnosprawne intelektualnie to kategoria gości, która nie wymaga szczególnego dostosowania przestrzeni w muzeum, a jedynie dostosowania oferty edukacyjnej i sposobu prezentowania ekspozycji, stąd szersze analizy dotyczące tej grupy były zbędne. Wyniki badania wskazują, iż niemal 40% muzeów polskich i 11% muzeów ukraińskich posiada ofertę edukacyjną przeznaczoną typowo dla osób niepełnosprawnych intelektualnie.

Wykres 34 Czy muzeum posiada ofertę edukacyjną dedykowaną osobom niepełnosprawnym intelektualnie? [N = 201-Polska, 111-Ukraina]

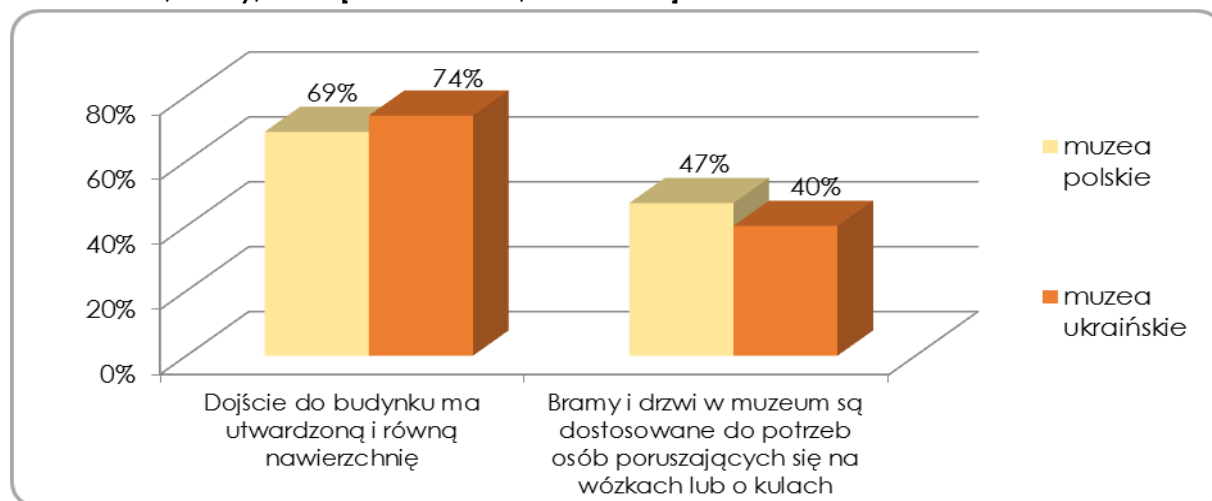
Wśród najczęściej wymienianych elementów oferty **muzeów polskich**, skierowanej do osób niepełnosprawnych intelektualnie, wymienić można lekcje muzealne. Ich treść oraz sposób przekazywania treści dostosowane są do poziomu intelektualnego odbiorców; często w ramach lekcji stosuje się naukę przez zabawę oraz prezentacje multimedialne. Wiele muzeów organizuje warsztaty plastyczne, rękodzielnicze, a także imprezy plenerowe. Jak podkreślają przedstawiciele licznych muzeów polskich, oferta edukacyjna dla osób niepełnosprawnych intelektualnie nie jest zwykle całkiem odrębną ofertą, a jedynie odpowiednio przekształconą (uproszczoną) formą ogólnej oferty edukacyjnej muzeum. Dodatkowo, należy zwrócić uwagę na fakt, iż muzea deklarują dostosowywanie charakteru zajęć edukacyjnych każdorazowo do poziomu konkretnej grupy niepełnosprawnych intelektualnie odwiedzających. W **muzeach ukraińskich** (11 placówek deklarujących specjalną ofertę) dominują wycieczki i warsztaty tematyczne, a także interaktywne zabawy.

2.2.4 Dostosowanie muzeów do potrzeb gości niepełnosprawnych ruchowo

W niniejszym rozdziale zaprezentowane zostały wyniki badania dotyczące poziomu przystosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, jednak podkreślić należy, iż część z omawianych tutaj rozwiązań (np. brak progów, utwardzona i równa nawierzchnia przed budynkiem) istotna jest także dla osób z innym rodzajem dysfunkcji, szczególnie dla osób niewidomych i słabowidzących.

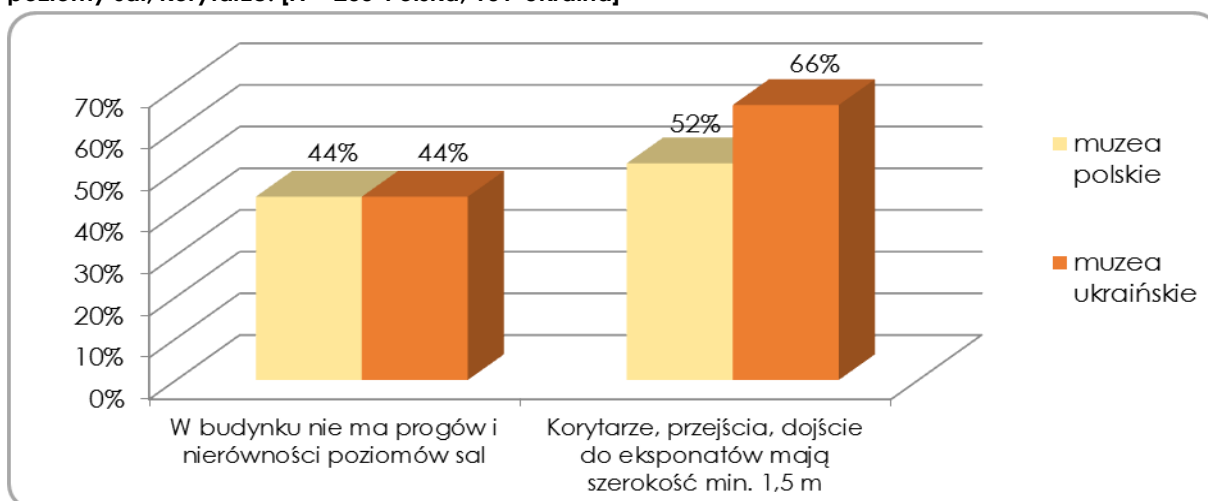
Teren wokół budynków muzeum o równej i utwardzonej nawierzchni zadeklarowało 69% muzeów polskich i 74% muzeów ukraińskich. Pamiętać jednak należy, iż część muzeów, które udzieliły odpowiedzi przeczącej to np. skanseny lub zabytkowe zamki, w przypadku których rezygnacja z oryginalnego charakteru nawierzchni w otoczeniu budynków (trawiaste ścieżki, brukowane dziedzińce) powodowałaby utratę walorów zabytkowych danego obiektu. Dokładnie 47% muzeów polskich i 40% placówek z Ukrainy zadeklarowało, iż bramy i drzwi na terenie muzeum są dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich lub o kulach (odpowiednia szerokość, lekkie konstrukcje, odpowiednia wysokość klamek/uchwytów lub też zastosowanie drzwi automatycznych). Tak więc, w ponad połowie muzeów, osoby niepełnosprawne ruchowo mogą napotkać na problemy z poruszaniem się pomiędzy salami i różnymi częściami budynku, a nawet z wejściem do budynku. Aby obraz ten dopełnić, należy ponownie przypomnieć, iż w znacznej części obiektów zmiany rozmiaru, kształtu czy systemu otwierania drzwi i bram nie są możliwe ze względu na ich zabytkowy charakter.

Wykres 35 Dostosowanie muzeum do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową – nawierzchnie, bramy, drzwi. [N = 212-Polska, 109-Ukraina]

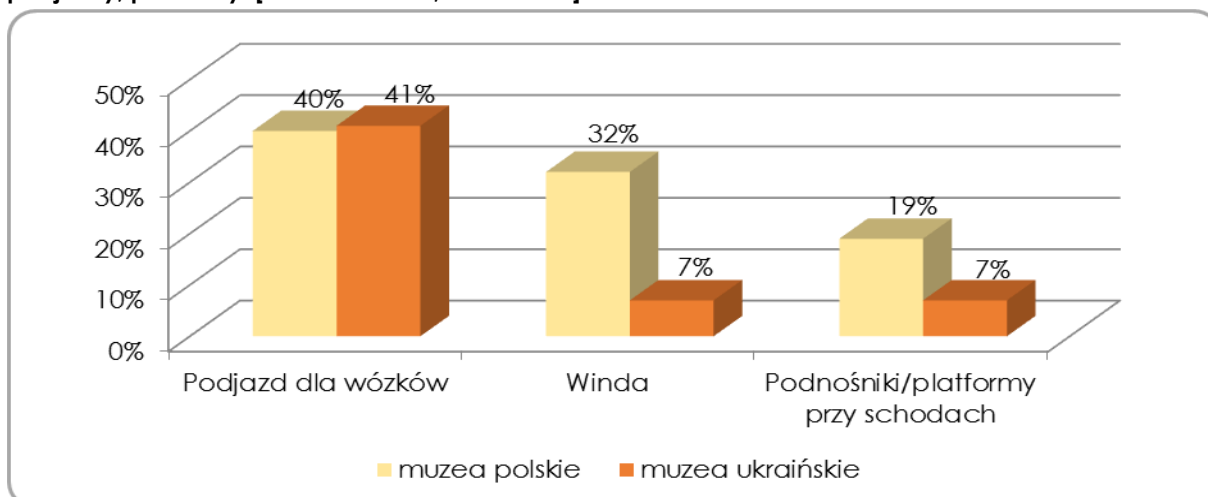
Kolejne analizowane aspekty dostosowania muzeów do potrzeb osób z dysfunkcją narządu ruchu dotyczą występowania w obiektach muzealnych progów i nierówności poziomów sal oraz odpowiedniej szerokości korytarzy, umożliwiających poruszanie się osobom na wózku inwalidzkim. Progi i nierówności poziomów sal zostały wyeliminowane w 44% muzeów z Polski i Ukrainy, natomiast szerokie przejścia i korytarze zadeklarowała 1/2 muzeów polskich i 2/3 muzeów ukraińskich.

Wykres 36 Dostosowanie muzeum do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową – progi, poziomy sal, korytarze. [N = 205-Polska, 101-Ukraina]

Widny dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózku inwalidzkim (do których możliwy jest dojazd na wózku) zamontowano w co trzecim muzeum polskim i tylko w co czternastym muzeum ukraińskim. Około 40% muzeów posiada podjazdy dla wózków inwalidzkich, natomiast niemal w co piątym muzeum polskim skorzystać można z podnośników/platform zamontowanych przy schodach. Na Ukrainie podnośniki lub platformy posiada 7% muzeów.

Wykres 37 Dostosowanie muzeum do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową – windy, podjazdy, platformy. [N = 184-Polska, 86-Ukraina]

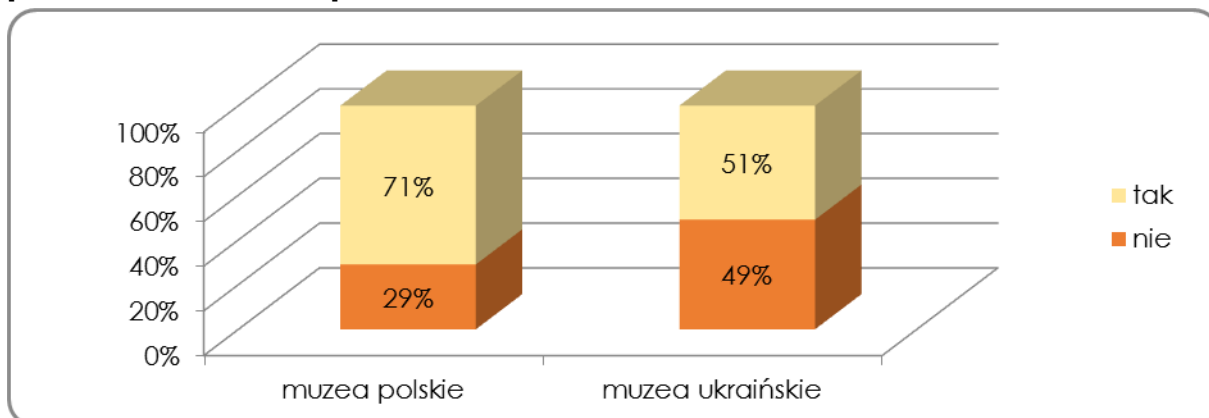

Dodatkowo, należy zaznaczyć, iż 12% przedstawicieli muzeów polskich i 25% muzeów ukraińskich zadeklarowało, iż pierwotna konstrukcja budynku nie stwarza barier dla osób niepełnosprawnych, stąd - w przypadku tych placówek - zastosowanie specjalnych rozwiązań (takich jak podnośniki czy podjazdy) nie było konieczne. Jednocześnie niemal ¾ muzeów polskich i połowa muzeów ukraińskich doświadcza obecności takich barier architektonicznych, które - pomimo chęci poprawy dostępności placówki dla osób niepełnosprawnych - nie są możliwe do usunięcia. Wymieniano w tym przypadku problem zabytkowego charakteru budynków, w których mieszczą się muzea oraz brak zgody konserwatora zabytków na wprowadzanie zmian. Zauważyć można, iż rodzaje barier architektonicznych występujących w placówkach muzealnych w Polsce i na Ukrainie są zbieżne.

Zgłaszane problemy dotyczą przede wszystkim faktu, iż zabytkowe siedziby muzeów są budynkami wielopiętrowymi, w których istnieją duże różnice poziomów poszczególnych pomieszczeń, liczne schodki i progi, a klatki schodowe są zwykle wąskie i kręte, przez co nie ma możliwości zainstalowania podnośników czy wykorzystania schodołazów (lub też zainstalowanie tego typu urządzeń byłoby, zdaniem konserwatora zabytków, zbyt dużą ingerencją w charakter obiektu). Schody są barierą architektoniczną najczęściej wymienianą jako element uniemożliwiający zwiedzanie osobom z dysfunkcją ruchu (i mocno utrudniający zwiedzanie osobom niewidomym). W licznych obiektach problemem są także wąskie otwory drzwiowe – zabytkowe, a więc niemożliwe do poszerzenia.

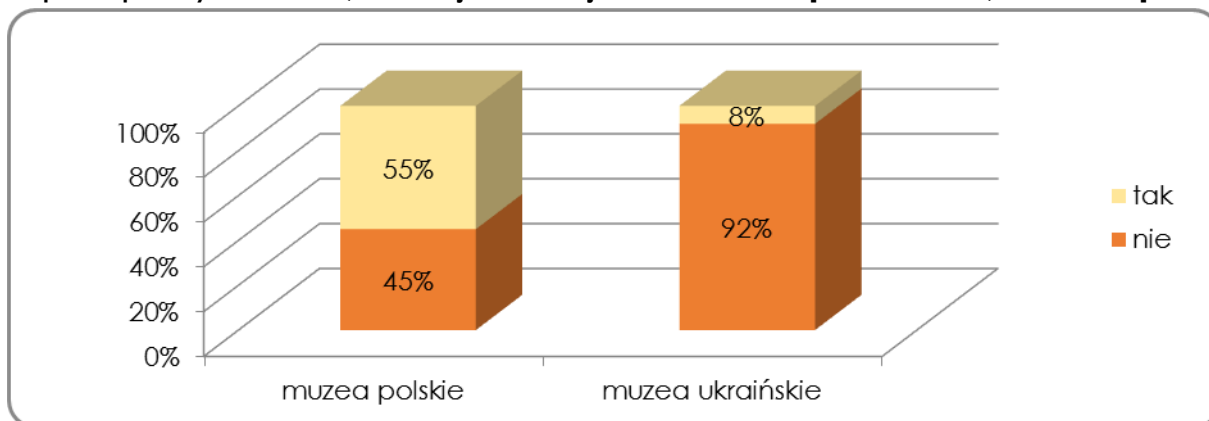
Drugą, pod względem częstotliwości wymieniania, formą barier architektonicznych są te, które występują w muzeach na wolnym powietrzu, w tym w placówkach o charakterze skansenów. W tych przypadkach naturalną barierą są wąskie ścieżki, nierówne nawierzchnie, drzewa, a także wysokie progi do zabytkowych wiejskich budynków. Ingerencja w którykolwiek z tych elementów zaburzyłaby charakter przestrzeni. Wspomnieć można także o specyficznych muzeach, które zlokalizowane są w basztach, wagonach kolejowych czy podziemnych tunelach. W tego typu przypadkach obiekty w całości stanowią barierę architektoniczną dla osób niepełnosprawnych.

Wykres 38 Czy na terenie obiektu istnieją bariery architektoniczne niemożliwe do usunięcia? [N = 205-Polska,104-Ukraina]

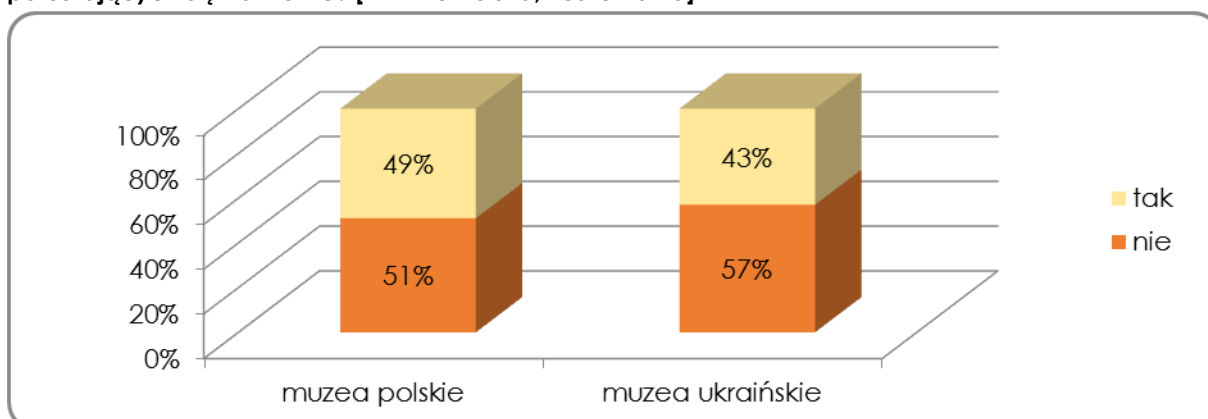
Dużą rozbieżność w poziomie dostosowania muzeów polskich i ukraińskich do potrzeb osób niepełnosprawnych (przede wszystkim z dysfunkcją narządu ruchu) wykazało pytanie o dostępność na terenie muzeum toalet przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Okazuje się, iż 55% muzeów polskich dysponuje takimi toaletami, natomiast na Ukrainie są one dostępne tylko na terenie 8% muzeów.

Wykres 39 Czy na terenie obiektu istnieje oznaczona toaleta przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, do której można dojechać na wózku? [N = 218-Polska, 107-Ukraina]

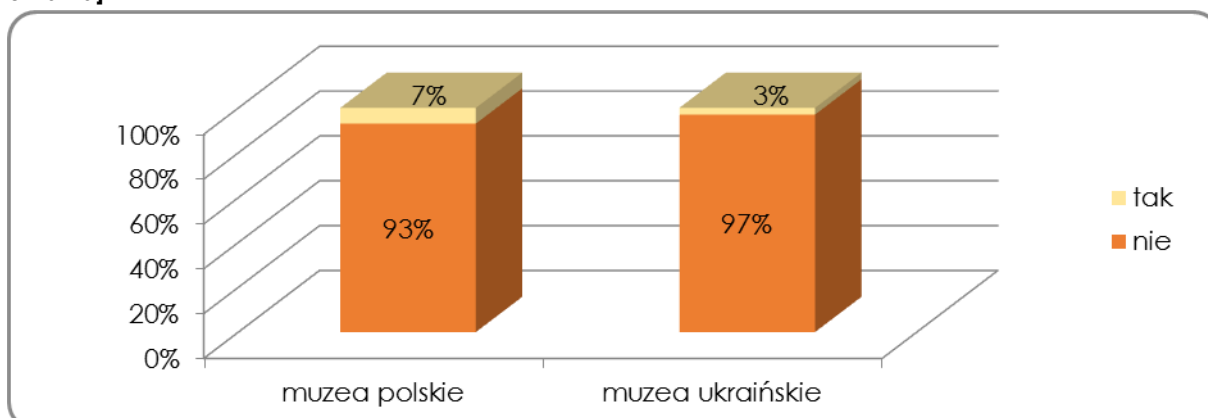
W połowie muzeów polskich i 43% muzeów ukraińskich ekspozycje i podpisy umieszczone są na wysokości dostosowanej do potrzeb osób poruszających się na wózku. Jak można przypuszczać w pozostałych placówkach elementy te ułożone są zbyt wysoko, by osoba siedząca na wózku mogła się z nimi swobodnie zapoznać.

Wykres 40 Czy eksponaty i podpisy rozmieszczone są na wysokości odpowiedniej dla osób poruszających się na wózku? [N = 210-Polska, 106-Ukraina]

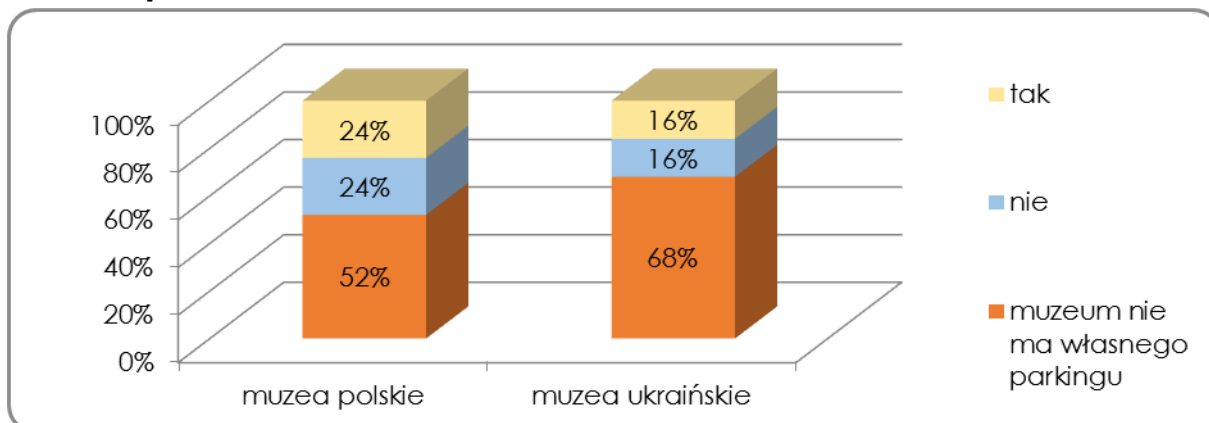
Tylko w sporadycznych przypadkach muzea dysponują własnym wózkiem ułatwiającym poruszanie się po terenie obiektu oraz osobą mogącą asystować niepełnosprawnemu podczas zwiedzania. Wyposażenie w wózek dla osoby niepełnosprawnej zadeklarowano w 7% muzeów polskich i 3% muzeów ukraińskich.

Wykres 41 Czy muzeum dysponuje własnym wózkiem wraz z asystentem, aby ułatwić osobie z trudnościami ruchowymi poruszanie się po muzeum na czas jego zwiedzania? [N = 218-Polska, 108-Ukraina]

Na zakończenie analizy dotyczącej dostępności muzeów dla osób niepełnosprawnych ruchowo zaprezentowane zostały odpowiedzi na pytanie o dostępność miejsc przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych na parkingu należącym do muzeum. Wyznaczone miejsca parkingowe dla osób niepełnosprawnych posiada 24% muzeów polskich i 16% muzeów ukraińskich, przy czym 1/2 muzeów polskich i 2/3 muzeów ukraińskich nie dysponuje własnym parkingiem.

Wykres 42 Czy wyznaczono miejsca parkingowe dla gości niepełnosprawnych? [N = 217-Polska, 108-Ukraina]

Zarówno w przypadku muzeów polskich jak i ukraińskich liczba odpowiedzi twierdzących była zbieżna z liczbą odpowiedzi przeczących, stąd po wyeliminowaniu placówek nie posiadających parkingu uznać należy, iż dokładnie połowa parkingów muzealnych w obu krajach ma wyznaczone miejsca dla gości niepełnosprawnych.

3 PODSUMOWANIE

Przedstawiciele muzeów stosunkowo krytycznie oceniają poziom dostosowania swoich placówek do potrzeb osób niepełnosprawnych - zarówno do potrzeb osób niewidomych, niesłyszących jak i niepełnosprawnych ruchowo (poruszających się na wózkach lub o kulach). Najkorzystniej oceniana jest możliwość korzystania z oferty muzeów przez osoby niepełnosprawne intelektualnie, co może mieć związek z faktem, iż ta grupa niepełnosprawnych gości nie wymaga zastosowania specjalnych rozwiązań architektonicznych ani też wyposażania muzeum w specjalistyczny sprzęt. Udogodnienia dla tej grupy polegają przede wszystkim na stworzeniu atrakcyjnej i dostosowanej do poziomu intelektualnego oferty edukacyjnej oraz oferty oprowadzania, co nie wymaga dużych nakładów finansowych, a jedynie dobrej woli i zainteresowania się tą tematyką przez pracowników muzeum. Ofertę edukacyjną przeznaczoną dla osób niepełnosprawnych intelektualnie deklaruje 39% muzeów polskich i 11% muzeów ukraińskich. Za pozytywny uznać należy fakt, iż w zdecydowanej większości muzeów pracownicy dostrzegają potrzebę wprowadzenia udogodnień dla gości niepełnosprawnych, a niemal w co trzecim muzeum opracowano już plany działań w tej dziedzinie.

Pytania dotyczące poziomu wiedzy pracowników muzeów na temat obsługi gości niepełnosprawnych i tworzenia udogodnień dla nich, pokazują dużo mniej korzystną sytuację w tym zakresie na Ukrainie w porównaniu z sytuacją w muzeach polskich. Pracownicy tamtejszych muzeów nie tylko znacznie niżej oceniają poziom własnej wiedzy, ale też deklarują zdecydowanie słabszy dostęp do szkoleń, konferencji i programów edukacyjnych poświęconych tematyce osób niepełnosprawnych. Co więcej, tylko w nielicznych muzeach ukraińskich zatrudnione są osoby posiadające kwalifikacje do obsługi osób niepełnosprawnych z różnego typu dysfunkcjami. W efekcie $\frac{3}{4}$ muzeów ukraińskich wyraża zdecydowane zainteresowanie uzyskaniem bezpłatnego wsparcia merytorycznego dotyczącego wprowadzania udogodnień dla niepełnosprawnych gości.

Obsługa gości niesłyszących i słabosłyszących w muzeach jest utrudniona ze względu na bardzo niewielki odsetek muzeów zatrudniających osobę posługującą się językiem migowym lub migany. Niedogodność ta jest przynajmniej częściowo rekompensowana przez wykorzystanie form multimedialnych: prezentacji oraz filmów z napisami lub tłumaczeniem na język migowy. Inne rozwiązania, takie jak: kioski informacyjne z oprogramowaniem awiator, pętle indukcyjne, czy system FM nadal są wykorzystywane w muzeach w stopniu marginalnym.

Osoby z dysfunkcją wzroku mogą liczyć w muzeach przede wszystkim na możliwość poznawania przez dotyk (dotykania eksponatów lub ich kopii, a także makiet i tyflografik). Niemal w co trzecim muzeum polskim osoby niewidome mogą korzystać ze specjalnej oferty edukacyjnej (ofertę taką posiada tylko 6% muzeów ukraińskich). Znacznie gorzej kształtuje się natomiast sytuacja w zakresie dostosowania opisów i podpisów wystaw, a także systemu informacyjnego muzeum, do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących – szczególnie w kwestii oferowania napisów w alfabecie Braille'a oraz napisów w wersji dźwiękowej. Nawet takie zasady jak duże litery i kontrastowe tło tekstów realizowane są zaledwie w co czwartym muzeum. Zdecydowana większość placówek boryka się także z problemem układu architektonicznego, który utrudnia (a czasem uniemożliwia) osobom niewidzącym poruszanie się po muzeum a nawet dotarcie do budynku muzeum.

Barieri architektoniczne to problem po części wspólny dla osób niewidomych i osób niepełnosprawnych ruchowo. Przeciętnie połowa muzeów nie posiada utwardzonej i równej nawierzchni prowadzącej do budynku, bram i drzwi dostosowanych do osób poruszających się na wózku, a także szerokich korytarzy umożliwiających swobodny przejazd wózka. Windy, podjazdy i podnośniki przy schodach to rozwiązania dostępne jeszcze rzadziej – szczególnie w muzeach na terenie Ukrainy. Pamiętać jednak należy, iż usunięcie barier architektonicznych to zadanie kosztowne, a w przypadku obiektów zabytkowych – często niemożliwe. Ponad połowa muzeów ukraińskich i niemal ¼ muzeów polskich ocenia bariery architektoniczne w swoim obiekcie jako niemożliwe do usunięcia - głównie ze względu na ochronę konserwatorską. Wspomnieć warto, iż połowa muzeów dysponujących własnym parkingiem (zarówno w Polsce jak i na Ukrainie) nie wyznaczyła specjalnych miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych. Obraz dostępności muzeów polskich i ukraińskich dla osób niepełnosprawnych ruchowo nie jest więc zbyt korzystny, choć podkreślić należy po raz kolejny, iż jest on efektem szeregu czynników - nie zawsze zależnych od władz i pracowników poszczególnych muzeów.

Znaczna część muzeów polskich i ukraińskich poczyniła już wiele starań by przestrzeń muzealna była przyjazna dla osób z różnego typu dysfunkcjami. Podnoszenie świadomości problemu i popularyzacja dobrych praktyk z dużym prawdopodobieństwem przełoży się na postęp w tej dziedzinie, o czym świadczy zarówno dostrzeganie i zrozumienie przez przedstawicieli muzeów potrzeby wprowadzania tego typu zmian jak i zainteresowanie wsparciem merytorycznym dotyczącym omawianej problematyki.

Rekomendacje, które sformułować można w oparciu o uzyskane wyniki badania, sprowadzić można przede wszystkim do kwestii rozwijania świadomości problemu i dostarczania wiedzy pracownikom muzeów:

- 1) Należy dążyć do organizacji spotkań i szkoleń dla przedstawicieli muzeów, podczas których będą mogli się zapoznać ze współcześnie stosowanymi rozwiązaniami zwiększającymi dostępność muzeów dla osób niepełnosprawnych.
- 2) Należy organizować szkolenia (lub przynajmniej pośredniczyć w przekazywaniu informacji na temat możliwości szkolenia się pracowników muzeów) w zakresie zasad obsługi poszczególnych kategorii osób niepełnosprawnych, w tym także szkoleń z języka migowego/miganego, technik audiodeskrypcji „na żywo” oraz pracy z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie.
- 3) Należy stworzyć płaszczyznę aktywnej wymiany informacji i doświadczeń między muzeami (np. w postaci forum internetowego), która pełniłaby także funkcję motywującą do podejmowania i kontynuowania już podjętych działań.
- 4) Należy stworzyć portal internetowy gromadzący wiedzę na temat obsługi niepełnosprawnych gości i eliminowania barier w dostępie tej kategorii gości do muzeów. Portal taki powinien zawierać m.in.: porady ekspertów, propozycje rozwiązań, opisy dobrych praktyk, przykłady programów edukacyjnych, przykłady stron www dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, ale także opisy procedur występowania o pozwolenie na wprowadzenie zmian architektonicznych czy informacje na temat możliwości pozyskania środków finansowych na tego typu działania.
- 5) Należy zaoferować muzeom profesjonalne wsparcie w dokonaniu indywidualnej analizy dostępności ich placówki dla osób niepełnosprawnych oraz możliwości wprowadzania udogodnień, które pozwolą na opracowanie realistycznego planu działań.
- 6) Należy promować ideę nawiązywania współpracy muzeów z osobami niepełnosprawnymi lub organizacjami/instytucjami specjalizującymi się w problematyce osób niepełnosprawnych - w celu pozyskania cennego źródła informacji o potrzebach tej kategorii gości, a jednocześnie zwiększenia ich zainteresowania ofertą muzeów.

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1	Rodzaj muzeów ze względu na typ organizatora.....	5
Wykres 2	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i) ocenia możliwość korzystania z oferty muzeum przez osoby niewidome i słabowidzące?.....	8
Wykres 3	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i) ocenia możliwość korzystania z oferty muzeum przez osoby niesłyszące i słabosłyszące?.....	8
Wykres 4	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i) ocenia możliwość korzystania z oferty muzeum przez osoby z dysfunkcją narządu ruchu?.....	9
Wykres 5	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak Pan(i) ocenia możliwość korzystania z oferty muzeum przez osoby niepełnosprawne intelektualnie?.....	9
Wykres 6	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy dostrzegają Państwo potrzebę wprowadzenia zmian w zakresie dostępności Państwa muzeum dla osób niepełnosprawnych?.....	11
Wykres 7	Czy w muzeum opracowano plan/harmonogram usuwania barier oraz wprowadzania udogodnień dla osób niepełnosprawnych?.....	11
Wykres 8	Odsetek muzeów, które w ciągu najbliższych 4 lat planują wprowadzać udogodnienia dla poszczególnych kategorii osób niepełnosprawnych.....	12
Wykres 9	Czy pracownicy muzeum mieli okazję zapoznać się ze współcześnie stosowanymi rozwiązaniami w zakresie tworzenia ułatwień dla osób niepełnosprawnych w dostępie do muzeów? ...	17
Wykres 10	Czy pracownicy muzeum spotkali się z ofertą szkoleń/konferencji/programów edukacyjnych dotyczących dostosowywania muzeum do potrzeb niepełnosprawnych gości?.....	17
Wykres 11	Jak pracownicy muzeów oceniają swoją wiedzę na temat obsługi niepełnosprawnych gości oraz dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych?.....	18
Wykres 12	Źródła wiedzy pracowników na temat dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz obsługi niepełnosprawnych gości?.....	19
Wykres 13	Współpraca muzeów z osobami, organizacjami pozarządowymi lub instytucjami zajmującymi się problematyką osób niepełnosprawnych?.....	20
Wykres 14	Odsetek muzeów, których pracownicy posiadają kwalifikacje umożliwiające obsługę poszczególnych kategorii osób niepełnosprawnych.....	21
Wykres 15	Czy muzeum dysponuje pracownikiem, który może pełnić rolę asystenta osoby niepełnosprawnej w czasie zwiedzania muzeum?.....	21
Wykres 16	Rozkład odpowiedzi przedstawicieli muzeów na pytanie o zainteresowanie uzyskaniem bezpłatnego wsparcia merytorycznego w zakresie dostosowania muzeum do potrzeb gości niepełnosprawnych?.....	22
Wykres 17	Czy muzeum posiada ofertę edukacyjną dedykowaną osobom niesłyszącym i słabosłyszącym?.....	23
Wykres 18	Czy w muzeum istnieje możliwość zwiedzania ekspozycji z przewodnikiem w języku migowym (SJM, PJM)?.....	23
Wykres 19	Czy w muzeum są dostępne urządzenia wspomagające odbiór informacji słownych, np. pętle indukcyjne, system FM?.....	24
Wykres 20	Czy w muzeum są dostępne urządzenia wspomagające zwiedzanie wystaw, np. palmtopy, audioprzewodniki?.....	24

Wykres 21	Czy w muzeum są dostępne kioski informacyjne ze specjalistycznym oprogramowaniem: awiator – tłumaczącym teksty na język migowy?	25
Wykres 22	Czy wydawnictwa przygotowywane przez muzeum (foldery, ulotki, katalogi) są zaadaptowane do potrzeb osób niesłyszących i słabosłyszących?	25
Wykres 23	Czy strona internetowa Państwa muzeum dostępna jest w wersji dla osób niesłyszących lub słabosłyszących?	26
Wykres 24	Czy muzeum posiada ofertę edukacyjną dedykowaną osobom niewidomym i słabowidzącym?	26
Wykres 25	Czy w muzeum organizuje się specjalne wystawy dla osób niewidomych i słabowidzących?	27
Wykres 26	Czy w muzeum istnieje możliwość poznawania przez dotyk?	27
Wykres 27	Dostępność różnych form poznawania przez dotyk w muzeach	28
Wykres 28	Dostosowanie opisów i podpisów wystaw do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących.	29
Wykres 29	Czy system informacyjny na terenie muzeum dostosowany jest do potrzeb osób słabowidzących?	29
Wykres 30	Czy w muzeum wprowadzono ułatwienia architektoniczne dla osób niewidomych i słabowidzących?	30
Wykres 31	Czy muzeum wprowadziło ułatwienia związane z dojściem osób niewidomych lub słabowidzących do budynku muzeum?	30
Wykres 32	Czy w Państwa muzeum korzysta się z urzędzeń wspomagających zwiedzanie wystaw przez osoby niewidome lub słabowidzące?	31
Wykres 33	Czy strona internetowa Państwa muzeum dostępna jest w wersji dla osób słabowidzących?	31
Wykres 34	Czy muzeum posiada ofertę edukacyjną dedykowaną osobom niepełnosprawnym intelektualnie?	32
Wykres 35	Dostosowanie muzeum do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową – nawierzchnie, bramy, drzwi.	33
Wykres 36	Dostosowanie muzeum do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową – progi, poziomy sal, korytarze.	34
Wykres 37	Dostosowanie muzeum do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową – windy, podjazdy, platformy.	34
Wykres 38	Czy na terenie obiektu istnieją bariery architektoniczne niemożliwe do usunięcia?	36
Wykres 39	Czy na terenie obiektu istnieje oznaczona toaleta przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, do której można dojechać na wózku?	36
Wykres 40	Czy eksponaty i podpisy rozmieszczone są na wysokości odpowiedniej dla osób poruszających się na wózku?	37
Wykres 41	Czy muzeum dysponuje własnym wózkiem wraz z asystentem, aby ułatwić osobie z trudnościami ruchowymi poruszanie się po muzeum na czas jego zwiedzania?	37
Wykres 42	Czy wyznaczono miejsca parkingowe dla gości niepełnosprawnych?	38

ANEKS – KWESTIONARIUSZ ANKIETY

ANKIETA DLA MUZEÓW

Szanowni Państwo!

Zwracamy się z prośbą o udzielenie możliwie wyczerpujących odpowiedzi na poniższe pytania ankietowe.

Informacje dotyczące oferty dla osób niepełnosprawnych i konkretnych rozwiązań umożliwiających im dostęp do muzeum będą punktem wyjścia dla przedsięwzięć poprawiających sytuację w tym zakresie, przede wszystkim szkoleń i wymiany informacji. Zostaną też wykorzystane w postaci bazy danych na portalu poświęconym problematyce dostępności muzeów dla osób niepełnosprawnych. Pozostałe informacje - stanowiące Państwa opinie - mają charakter poufny i zostaną wykorzystane wyłącznie do zestawień o charakterze zbiorczym.

Prosimy o wybór właściwej odpowiedzi poprzez jej podkreślenie lub - jeśli tak nakazuje instrukcja zamieszczona przy pytaniu - poprzez postawienie znaku „x”. W ankiecie znajduje się również kilka pytań o charakterze otwartym, w przypadku których prosimy o wpisanie treści zgodnie z sytuacją Państwa muzeum.

W razie jakichkolwiek problemów z wypełnieniem kwestionariusza prosimy o kontakt mailowy (ankieta@muzeum.stalowawola.pl) lub telefoniczny (+48 793 673 459).

DANE MUZEUM

NAZWA INSTYTUCJI:			
ADRES SIEDZIBY:			
STRONA WWW:			
ADRES E-MAIL:			
TYP MUZEUM WEDŁUG RODZAJU ORGANIZATORA	1) PAŃSTWOWE	2) SAMORZĄDOWE	3) INNE

INFORMACJE OGÓLNE

1. Jak oceniają Państwo możliwość korzystania z oferty Państwa muzeum przez osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnością/różnymi dysfunkcjami?: (proszę postawić znak „x” w odpowiedniej kolumnie dla każdego wiersza)

	1) bardzo dobrze	2) dobrze	3) raczej źle	4) bardzo źle	5) nie umiem ocenić
1.1 Osoby niewidome i słabowidzące					
1.2 Osoby niesłyszące i słabosłyszące					
1.3 Osoby z dysfunkcją narządu ruchu					
1.4 Osoby niepełnosprawne intelektualnie					

2. Czy dostrzegają Państwo potrzebę wprowadzenia zmian w zakresie dostępności Państwa muzeum dla osób niepełnosprawnych?			
1) ZDECYDOWANIE TAK	2) RACZEJ TAK	3) RACZEJ NIE	4) ZDECYDOWANIE NIE

3. Czy w Państwa muzeum opracowano plan/harmonogram usuwania barier oraz wprowadzania udogodnień dla osób niepełnosprawnych?	
1) TAK	2) NIE

4. Czy w ciągu najbliższych 4 lat planują Państwo wprowadzać jakieś udogodnienia dla osób niepełnosprawnych, chcących korzystać z oferty Państwa muzeum?		
4.1 Dla osób niewidomych i słabowidzących	1)TAK - <i>proszę podać jakie udogodnienia?</i>	2) NIE – <i>proszę określić dlaczego?</i>
4.2 Dla osób niesłyszących i słabosłyszących	1)TAK - <i>proszę podać jakie udogodnienia?</i>	2) NIE – <i>proszę określić dlaczego?</i>
4.3 Dla osób z dysfunkcją narządu ruchu	1)TAK - <i>proszę podać jakie udogodnienia?</i>	2) NIE – <i>proszę określić dlaczego?</i>
4.4 Dla osób niepełnosprawnych intelektualnie	1)TAK - <i>proszę podać jakie udogodnienia?</i>	2) NIE – <i>proszę określić dlaczego?</i>
4.5 Dla osób z innym rodzajem niepełnosprawności – <i>jakim?</i>	1)TAK - <i>proszę podać jakie udogodnienia?</i>	2) NIE – <i>proszę określić dlaczego?</i>

5. Czy Państwa muzeum współpracuje z osobami, organizacjami pozarządowymi lub instytucjami zajmującymi się problematyką osób niepełnosprawnych?	
1) TAK	2) NIE

6. Czy mieli Państwo okazję zapoznać się ze współcześnie stosowanymi rozwiązaniami w zakresie tworzenia ułatwień dla osób niepełnosprawnych w dostępie do muzeów?	
1) TAK	2) NIE

7. Czy spotkali się Państwo z ofertą szkoleń/konferencji/programów edukacyjnych dotyczących dostosowywania muzeum do potrzeb niepełnosprawnych gości?

1) TAK

2) NIE

8. Jak oceniają Państwo swoją wiedzę na temat obsługi niepełnosprawnych gości oraz dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych?

1) BARDZO DOBRZE

2) DOBRZE

3) DOSTATECZNIE

4) ŹLE

5) BARDZO ŹLE

9. Z jakich źródeł czerpią Państwo wiedzę na temat dostosowania muzeów do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz obsługi niepełnosprawnych gości? (możliwość wyboru kilku odpowiedzi)

1) INTERNET

2) SZKOLENIA

3) WYMIANA DOŚWIADCZEŃ Z INNYMI INSTYTUCJAMI

4) KSIĄŻKI/ PRASA

 5) Z INNYCH – jakich?

6) Z ŻADNYCH

10. Czy byliby Państwo zainteresowani uzyskaniem bezpłatnego wsparcia merytorycznego w zakresie dostosowania Państwa muzeum do potrzeb gości niepełnosprawnych?

1) ZDECYDOWANIE TAK

2) RACZEJ TAK

3) RACZEJ NIE

4) ZDECYDOWANIE NIE

11. Czy pracownicy obsługujący gości w Państwa muzeum posiadają kwalifikacje umożliwiające obsługę osób z różnego rodzaju niepełnosprawnością?:

 11.1 Osoby niewidome i słabo widzące
 (Czy pracownicy znają techniki audiodeskrypcji?)

1) TAK

2) NIE

 11.2 Osoby niesłyszące i słabo słyszające
 (Czy pracownicy znają język migowy, migany lub fonogesty?)

1) TAK

2) NIE

11.3 Osoby z dysfunkcją narządu ruchu

1) TAK

2) NIE

11.4 Osoby niepełnosprawne intelektualnie

1) TAK

2) NIE

 11.5 Osoby z innym rodzajem niepełnosprawności – *proszę podać jakim?*

1) TAK

2) NIE

12. Czy muzeum dysponuje pracownikiem, który może pełnić rolę asystenta osoby niepełnosprawnej w czasie zwiedzania muzeum?

1) TAK

2) NIE

13. Czy Państwa muzeum posiada ofertę edukacyjną dedykowaną osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności:
1) TAK – proszę podać jaka to oferta?:
dla dzieci
dla osób dorosłych

13.1 Dla osób niewidomych i słabowidzących

2) NIE

13.2 Dla osób niesłyszących i słabosłyszących			2) NIE
13.3 Dla osób niepełnosprawnych intelektualnie			2) NIE
13.4 Dla osób z innym rodzajem niepełnosprawności - jakim?			2) NIE

14. W jaki sposób docierają Państwo z ofertą muzeum do osób niepełnosprawnych? (proszę opisać)

DOSTOSOWANIE MUZEUM DO POTRZEB OSÓB NIESŁYSZĄCYCH I SŁABOSŁYSZĄCYCH

15. Czy w Państwa muzeum prowadzi się edukację, lekcje muzealne, warsztaty lub inne zajęcia w języku migowym (SJM, PJM)?

1) TAK	2) NIE
--------	--------

16. Czy w Państwa muzeum istnieje możliwość zwiedzania ekspozycji z przewodnikiem w języku migowym (SJM, PJM)?

1) TAK	2) NIE
--------	--------

17. Czy Państwa muzeum wyposażone jest w urządzenia ułatwiające osobom niesłyszącym i słabosłyszącym korzystanie z oferty muzeum?:

17.1 Czy są urządzenia wspomagające odbiór informacji słownych (np. pętle indukcyjne, system FM)?	1) TAK	2) NIE
17.2 Czy są urządzenia wspomagające zwiedzanie wystaw, np. palmtopy, audioprzewodniki?	1) TAK	2) NIE
17.3 Czy są kioski informacyjne ze specjalistycznym oprogramowaniem: awiator – tłumaczącym teksty na język migowy?	1) TAK	2) NIE

18. Czy w Państwa muzeum organizuje się specjalne wystawy dla osób niesłyszących i słabosłyszących?

1) TAK	2) NIE
--------	--------

19. Czy wydawnictwa przygotowywane przez Państwa muzeum (foldery, ulotki, katalogi) są zaadaptowane do potrzeb osób niesłyszących i słabosłyszących (stosowanie prostszego języka, ze względu na węższy zasób słownictwa osób z dysfunkcją słuchu)?

1) TAK	2) NIE
--------	--------

20. Czy strona internetowa Państwa muzeum dostępna jest w wersji dla osób niesłyszących lub słabo słyszących? (np. odpowiednio zredagowany tekst, dostępne nagrania z napisami lub lektorem w języku migowym, oprogramowanie do smartfonów do pobrania ze strony muzeum)?

1) TAK

2) NIE

3) MUZEUM NIE POSIADA WŁASNEJ STRONY WWW

DOSTOSOWANIE MUZEUM DO POTRZEB OSÓB NIEWIDOMYCH I SŁABOWIDZĄCYCH

21. Czy w Państwa muzeum istnieje możliwość poznawania przez dotyk?

1) TAK – proszę określić w jakim zakresie?:

21.1 Możliwość dotykania wybranych eksponatów

1.1) TAK

1.2) NIE

2) NIE

21.2 Możliwość dotykania makiet, tyflografik, itp.

1.1) TAK

1.2) NIE

21.3 Możliwość dotykania kopii eksponatów

1.1) TAK

1.2) NIE

22. Czy i w jakim zakresie opisy/podpisy wystaw dostosowane są do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku?

22.1 Opisy wystaw dostępne są w wersji dźwiękowej (np. audioprzewodniki)?

1) TAK

2) NIE

22.2 Opisy/podpisy wystaw dostępne są w alfabecie Braille'a?

1) TAK

2) NIE

22.3 Opisy/podpisy wystaw mają duże litery i kontrastowe tło?

1) TAK

2) NIE

22.4 Opisy/podpisy wystaw umieszczone są na odpowiedniej wysokości?

1) TAK

2) NIE

23. Czy w Państwa muzeum organizuje się specjalne wystawy dla osób niewidomych i słabowidzących?

1) TAK

3) NIE

24. Czy system informacyjny na terenie Państwa muzeum dostosowany jest do potrzeb osób słabowidzących? (np. duże litery na tabliczkach, informacje i plany muzeum w alfabecie Braille'a, technice tyflografiki lub dźwiękowej, mówiący identyfikator etykiet umieszczanych z tyłu eksponatu)?

1) TAK

2) NIE

25. Czy w Państwa muzeum wprowadzono ułatwienia architektoniczne dla osób niewidomych i słabowidzących (np. prowadnice, antypoślizgowa podłoga, kontrastowe oznakowanie podłogi, system Via-dot, żółte pasy labrador, system informacyjny wspomagający orientację w terenie – nawigacja wewnątrz budynku itp.)?

1) TAK

2) NIE

26. Czy Państwa muzeum wprowadziło ułatwienia związane z dojściem osób niewidomych lub słabowidzących do budynku muzeum (ścieżki dotykowe doprowadzające do muzeum, odpowiednie oznaczenia schodów zewnętrznych)?	
1) TAK	2) NIE

27. Czy w Państwa muzeum korzysta się z urządzeń wspomagających zwiedzanie wystaw przez osoby niewidome lub słabowidzące?	
1) TAK – <i>proszę podać z jakich?</i>	2) NIE

28. Czy strona internetowa Państwa muzeum dostępna jest w wersji dla osób słabowidzących (np. posiada możliwość powiększania tekstów i obrazów, kontrastowe tło, prosty układ graficzny, oprogramowanie do smartfonów do pobrania ze strony muzeum, stosowanie zasad Web Content Accessibility Guidelines 2.0)?		
1) TAK	2) NIE	3) MUZEUM NIE POSIADA WŁASNEJ STRONY WWW

DOSTOSOWANIE MUZEUM DO POTRZEB OSÓB Z DYSFUNKCJĄ NARZĄDU RUCHU

29. Jakie rozwiązania zastosowano w Państwa muzeum aby osoby niepełnosprawne ruchowo (poruszające się na wózku lub o kulach) mogły bez problemu dostać się do pomieszczeń z ekspozycją muzealną (przynajmniej do przeważającej części tych pomieszczeń)?			
29.1 Dojście do budynku ma utwardzoną i równą nawierzchnię.	1) TAK	2) NIE	
29.2 W budynku(ach) zlikwidowano progi i nierówności poziomów poszczególnych sal.	1) TAK	2) NIE	
29.3 Bramy i drzwi na terenie obiektu są dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach lub o kulach (odpowiednia szerokość, łatwość otwarcia, położenie klamek itp.).	1) TAK	2) NIE	
29.4 Korytarze, przejścia, dojście do eksponatów mają szerokość nie mniejszą niż 1,5 m?	1) TAK	2) NIE	
29.5 Istnieje podjazd dla wózków.	1) TAK	2) NIE	
29.6 Istnieje winda dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych, do której można dojechać wózkiem.	1) TAK	2) NIE	
29.7 Zamontowano przy schodach podnośniki/platformy, do których można dojechać na wózku.	1) TAK	2) NIE	
29.8 Pierwotna konstrukcja budynku nie stwarza żadnych barier dla osób niepełnosprawnych ruchowo, dlatego specjalne rozwiązania nie były potrzebne.	1) TAK	2) NIE	

30. Czy na terenie obiektu istnieją bariery architektoniczne niemożliwe do usunięcia?	
1) TAK – <i>proszę podać jakie?</i>	2) NIE

31. Czy muzeum dysponuje własnym wózkiem wraz z asystentem, aby ułatwić osobie z trudnościami ruchowymi poruszanie się po muzeum na czas jego zwiedzania?

1) TAK

2) NIE

32. Czy eksponaty i podpisy rozmieszczone są na wysokości odpowiedniej dla osób poruszających się na wózku?

1) TAK

2) NIE

33. Czy na terenie obiektu istnieje oznaczona toaleta przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo, do której można dojechać na wózku?

1) TAK

2) NIE

34. Czy wyznaczono miejsca parkingowe dla gości niepełnosprawnych?

1) TAK

2) NIE

3) MUZEUM NIE POSIADA WŁASNEGO PARKINGU

Inne uwagi, rozwiązania, doświadczenia, którymi chcieliby się Państwo podzielić w związku z obsługą gości niepełnosprawnych w Państwa muzeum.

DZIĘKUJEMY ZA UDZIELONE ODPOWIEDZI I POŚWIĘCONY CZAS!